

Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě

Opatření na podporu:

- komunikace s rodinami přistěhovalců
- výuky jazyka původu pro děti přistěhovalců

Duben 2009

Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě

Opatření na podporu:

- komunikace s rodinami přistěhovalců**
- výuky jazyka původu pro děti přistěhovalců**

Duben 2009

Síť Eurydice

Tento dokument vydala Výkonná agentura pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast (EACEA P9 Eurydice).

Publikace vyšla tiskem v jazyce anglickém (*Integrating Immigrant Children into Schools in Europe: Measures to foster communication with immigrant families and heritage language teaching for immigrant children*), francouzském (*L'intégration scolaire des enfants immigrants en Europe: dispositifs en faveur de la communication avec les familles immigrantes et l'enseignement de la langue d'origine des enfants immigrants*) a německém (*Die schulische Integration von Migrantenkindern in Europa. Massnahmen zur Förderung der Kommunikation mit Migrantenfamilien und des muttersprachlichen Unterrichts für Migrantenkinder*).

Konečné znění textu: duben 2009.

© Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2009.

© Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010.

Český překlad je publikován s laskavým svolením Komise Evropských společenství. Odpovědnost za překlad plně spočívá na Ústavu pro informace ve vzdělávání (Národním oddělení Eurydice).

Obsah publikace může být částečně reprodukován, s výjimkou reprodukce pro komerční účely. Výňatku musí předcházet úplný odkaz: 'Sít' Eurydice' s datem vydání publikace.

Žádosti o povolení reprodukovat celou publikaci je třeba adresovat EACEA P9 Eurydice.

Education, Audiovisual and Culture Executive Agency

P9 Eurydice

Avenue du Bourget 1 (BOU2)

B-1140 Brussels

Tel. +32 2 299 50 58

Fax +32 2 292 19 71

E-mail: eacea-eurydice@ec.europa.eu

Webové stránky: <http://www.eurydice.org>

PŘEDMLUVA

V rámci Evropského roku kulturního dialogu 2008 a v souvislosti s přípravou zelené knihy o vztazích mezi vzděláváním a migrací ⁽¹⁾ požádala Evropská komise síť Eurydice, aby zaktualizovala část studie o integraci dětí přistěhovalců do škol v Evropě, kterou vydala v roce 2004 ⁽²⁾. Vybrány byly dva aspekty v tomto kontextu zvláště důležité – zlepšování komunikace mezi školami a rodinami žáků-přistěhovalců a výuka jazyka původu žáků-přistěhovalců. Popis postupů a opatření, které dnes školské systémy v Evropě vůči těmto dvěma aspektům přijímají, by mohl přispět k diskusím při přípravě zelené knihy, především pokud jde o zásadní otázky: a sice zohlednění rostoucího počtu rozličných mateřských jazyků ve školách a vytváření vztahů s rodinami přistěhovalců.

Analyzovaná opatření se používají v rámci školského systému, i když do jejich realizace mohou být zapojeny soukromé osoby nebo členové nevládních organizací. O zcela soukromých iniciativách (organizovaných zastupitelskými úřady, diplomatickými misemi nebo jinými činiteli) se zde nepojednává, přestože v některých zemích mohou výuku mateřského jazyka na školách významně podporovat.

Tento dokument pojednává o dětech přistěhovalců, které jsou definovány jako děti narozené v jiné zemi (uvnitř či vně Evropy) nebo děti, jejichž rodiče nebo prarodiče se narodili v jiné zemi. Takže zde používaný termín “dítě přistěhovalců” se může vztahovat na různé situace a znamenat “nově příchozí dítě”, “přistěhovalé dítě” nebo “dítě s přistěhovaleckým zázemím”. Takové dítě může být narozeno v rodinách s různým právním postavením v hostitelské zemi – rodiny s trvalým oprávněním k pobytu nebo v postavení uprchlíků, rodiny žádající o azyl, nebo rodiny bez jakéhokoliv oprávnění k pobytu. Tato studie se nezabývá dětmi z rodin, které sídlí v hostitelské zemi po více než dvě generace.

Opatření cílená na migranty, kteří se stěhují v rámci jedné země, jako jsou Romové nebo různé typy migrující populace, a pro etnické skupiny nebo národnostní menšiny, nejsou do srovnávací analýzy této studie zařazena. Tato opatření mohou být ale uvedena v případě, že z nich těží i děti z rodin přistěhovalců a že alternativní opatření určená komunitě přistěhovalců neexistují.

Uvedené informace se vztahují ke školnímu roku 2007/08. Pocházejí z dotazníků, které vyplnila národní oddělení sítě Eurydice, Turecko nebylo zahrnuto. Zahrnují preprimární, primární a sekundární úroveň všeobecného vzdělávání veřejného nebo dotovaného soukromého sektoru (Belgie, Irsko a Nizozemsko). Jsou použity rovněž statistické údaje Eurostatu, údaje z výzkumů PISA a PIRLS 2006 a některé národní zdroje.

⁽¹⁾ Migration & mobility: challenges and opportunities for EU education systems. Brussels, 3.7.2008. COM(2008) 423 final.

⁽²⁾ Eurydice 2004, *Integrating immigrant children into schools in Europe*. Český Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě. Praha: ÚIV, 2004.

OBSAH

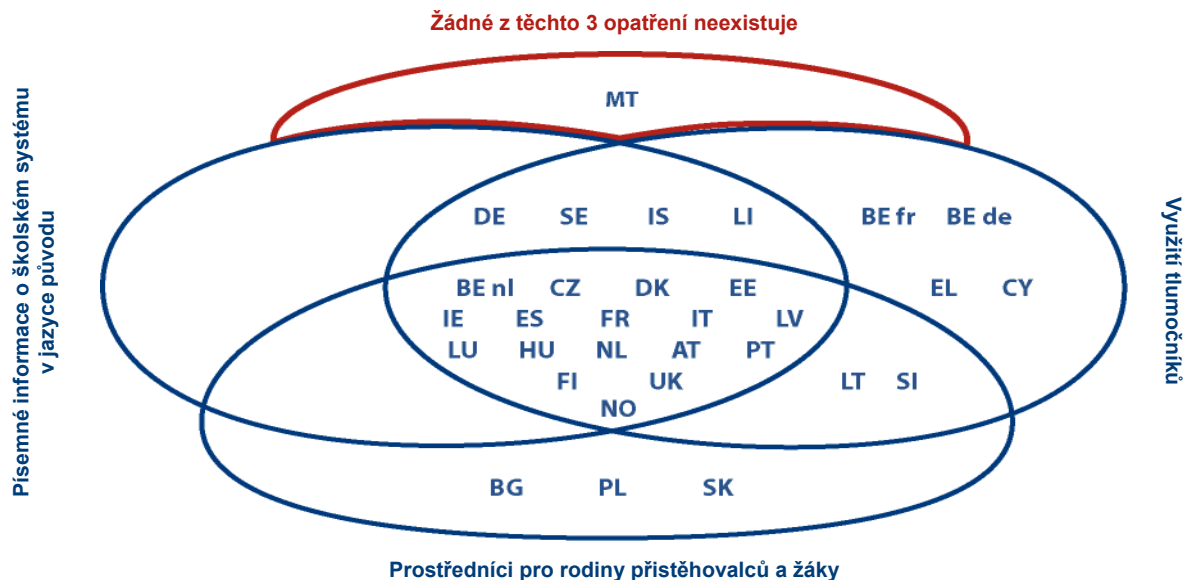
Předmluva	3
Obsah	5
Kapitola 1: Komunikace mezi školami a rodinami přistěhovalců	7
1.1. Většina zemí vydává informace o školském systému v mateřském jazyce rodin přistěhovalců	8
1.2. Využívání tlumočnicků se podporuje, málokdy je však zákonným právem	11
1.3. Pracovníci odpovědní za přijímání a vedení žáků přistěhovalců: často učitelé, pevně stanovené struktury jen výjimečně	14
Kapitola 2: Výuka jazyka původu pro děti přistěhovalců	19
2.1. Dvě hlavní metody organizování výuky mateřského jazyka žáků-přistěhovalců: dvoustranné dohody a náklady výuky kryté vzdělávacím systémem hostitelské země	21
2.2. Užší vazba mezi nabídkou cizích jazyků a mateřskými jazyky žáků-přistěhovalců	26
2.3. Několik národních strategií v oblasti vzdělávání je založeno na jazykové a kulturní rozmanitosti škol	27
Závěry	29
Glosář	31
Seznam obrázků	33
Poděkování	35

KAPITOLA 1: KOMUNIKACE MEZI ŠKOLAMI A RODINAMI PŘÍSTĚHOVALCŮ

Pro úspěch dětí ve škole je velmi důležité zapojení jejich rodičů do vzdělávání⁽³⁾. Mnoho rodičů žáků-přistěhovalců ale pravděpodobně naráží na potíže jazykové a kulturní povahy. Proto jsou velmi důležitá opatření, která by zajistila, aby se informace mezi školami a přistěhovaleckými rodinami předávaly co nejúčinněji, zvláště pomocí jiného než vyučovacího jazyka. Tento dokument se zaměřuje především na tři metody, jak zlepšit komunikaci mezi školami a rodinami přistěhovalců: vydávání tištěných informací o školském systému v jazycích původu rodin přistěhovalců; využívání tlumočnicků v různých situacích života školy, ustavování osob, například prostředníků (mediátorů), kteří jsou odpovědní za spojení mezi žáky-přistěhovalci, jejich rodinami a školou.

Obr. 1.1 ukazuje postavení jednotlivých zemí podle toho, zda poskytují jedno nebo více takových opatření. Nezachycuje, zda se tato opatření týkají určitých „kategorií“ rodin přistěhovalců (žadatelů o azyl, uprchlíků, přistěhovalců z jiných členských států EU, přistěhovalců oprávněných usadit se v hostitelské zemi atd.). Neposkytuje informace o tom, zda jsou tato opatření povinná, doporučená nebo zda odrážejí běžnou praxi, ani neupřesňuje, na kterých vzdělávacích úrovních, o nichž se zde pojednává, tato opatření existují. Podrobnější informace k posledním dvěma bodům obsahuje další text.

Obr.1.1: Opatření podporující komunikaci mezi školami a rodinami přistěhovalců, všeobecné vzdělávání (ISCED 0-3), 2007/08

Údaje nejsou k dispozici: **RO**

Zdroj: Eurydice.

⁽³⁾ Viz *Education and Migration, strategies for integrating migrant children in European schools and societies. A synthesis of research findings for policy-makers*. Zpráva předložená Evropské komisi prof. Dr. Friedrichem Heckmannem, jménem sítě expertů Nesse. Duben 2008, s. 48-49.

Doplňující poznámky

Španělsko: Opatření zavádějí autonomní společenství proto má každé společenství svá vlastní.

Kypr: Ministerstvo školství plánuje vydat informace o školském systému v osmi jazycích na začátku školního roku 2009/10.

Polsko: Od šk. roku 2008/09 umožňují nařízení školám, které navštěvují žáci-přistěhovalci, zaměstnávat asistenty, kteří hovoří mateřským jazykem těchto žáků a kteří mohou sloužit jako tlumočníci.

Obr. 1.1 ukazuje, že polovina zemí v Evropě používá všechny tři metody pro zlepšení komunikace mezi školami a rodinami přistěhovalců analyzované v tomto dokumentu. Většina zbývajících zemí používá dvě ze tří těchto metod. V Belgii (Francouzské a Německé mluvící společenství), v Řecku a na Kypru (až do r. 2009/10) se taková opatření omezují pouze na využívání tlumočnicků, zatímco v Bulharsku, v Polsku a na Slovensku je jedinou metodou pouze ustavení prostředníků pro rodiny a žáky. Malta sice v současnosti žádnou z těchto tří metod nepoužívá, tento postoj se však může vzhledem k rostoucímu počtu žáků-přistěhovalců v blízké budoucnosti změnit. V zemích, kde se vydávají tištěné informace v mateřském jazyce rodin přistěhovalců, se také obvykle nabízejí služby tlumočnicků nebo prostředníků.

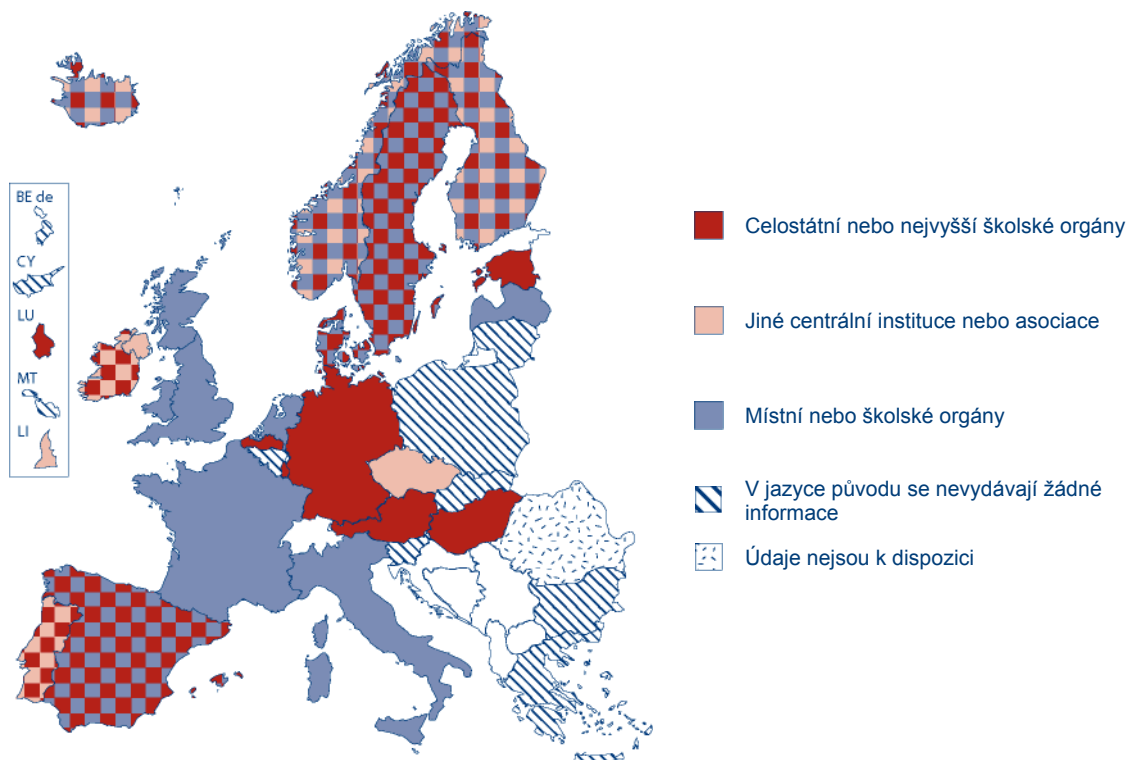
1.1. Většina zemí vydává informace o školském systému v mateřském jazyce rodin přistěhovalců

Zhruba dvě třetiny zemí vydávají písemné informace o školském systému v několika jazycích původu rodin přistěhovalců přítomných v dané zemi nebo oblasti. Tyto informace zpravidla zahrnují všechny vzdělávací úrovně od preprimární po vyšší sekundární. Opatření tohoto typu byla většinou zaváděna nedávno, v některých zemích až od roku 2007 nebo 2008 (Finsko a Island).

Asi v polovině těchto zemí jsou za tyto publikace odpovědné celostátní nebo nejvyšší školské orgány. V Lucembursku kromě toho, že ministerstvo školství publikuje dokumenty ve francouzštině a němčině (úřední jazyky) a také v portugalské (mateřský jazyk 20 % žáků), překládají interkulturní prostředníci nebo překladatelé spolupracující se službou pro vzdělávání dětí cizinců ministerstva školství na vyžádání pozvánky a/nebo informační dopisy rozesílané rodičům. V České republice a v Lichtenštejnsku národní organizace odpovědné za sociální záležitosti vydávají informace o školském systému v řadě různých jazyků. Ve Spojeném království (Severní Irsko) pět výborů pro vzdělávání a knihovny (*Education and Library Boards*) spustilo společně vícejazyčné webové stránky pro nové přistěhovalce a jejich rodiče.

Kromě iniciativ organizovaných ministerstvem odpovědným za vzdělávání vydávají v některých zemích publikace tohoto typu jiné centrální instituce. V Irsku takové informace rovněž připravuje například Národní rada pro kurikulum a hodnocení (*National Council for Curriculum and Assessment*), Národní úřad Irsko pro kvalifikace (*National Qualifications Authority of Ireland*), Přijímací a integrační agentura (*Reception and Integration Agency*), Národní školská sociální rada (*National Educational Welfare Board – NEWB*), Celoirský program pro přistěhovalé rodiče (*All Ireland Programme for Immigrant Parents*) a Jezuitská služba pro uprchlíky (*Jesuit Refugee Service*). V Portugalsku vydává Úřad nejvyššího komisaře pro přistěhovalce a etnické menšiny v obecném zájmu brožury, které jsou pravidelně aktualizovány a dostupné v angličtině a ruštině na jeho webových stránkách. Ve Finsku a v Norsku vydávají informace o školském systému v cizích jazycích určené přistěhovaleckým rodinám národní asociace pro rodiče a rodiny. Na Islandu vydalo brožuru v několika jazycích obsahující různé informace včetně těch o školském systému Ministerstvo sociálních věcí.

Obr. 1.2: Orgány, které vydávají písemné informace o školském systému v jazyce původu rodin přistěhovalců, všeobecné vzdělávání (ISCED 0-3), 2007/08

Zdroj: Eurydice.

Doplňující poznámky

Dánsko: Písemné informace o školském systému zahrnují úroveň ISCED 1 a 2. Předpokladem pro vstup na úroveň ISCED 3 je znalost dánštiny.

Německo: Za písemné informace o školském systému jsou odpovědná ministerstva školství spolkových zemí.

Řecko a Polsko: Písemné informace o školském systému se vydávají v angličtině na centrální úrovni.

Španělsko: Opatření realizují autonomní společenství a jsou tak v každém společenství odlišná. Většina připravila informační průvodce pro rodiny přistěhovalců v různých jazycích, v souladu s odpovídajícími celostátními doporučeními.

Kypr: Ministerstvo školství plánuje vydat informace o školském systému v osmi různých jazycích na začátku roku 2009/10.

Slovensko: Písemné informace o školském systému v cizích jazycích připravuje nevládní organizace pro žadatele o azyl.

Dokumenty o školském systému vydávané centrálně v různých cizích jazycích **uvádějí spíše všeobecné informace**, jako jak je školský systém na různých vzdělávacích úrovních organizován, přijímání, hodnocení, poradenství, účast rodičů, práva a povinnosti rodičů. V některých zemích mohou být také zařazena konkrétnější témata. Například Vlámské společenství Belgie má brožuru, která vysvětluje politiku rovných příležitostí. V Irsku a v Norsku (primární a sekundární vzdělávání) vydaly celostátní organizace zastupující rodiče informační průvodce o vztazích mezi rodiči a školami. V Irsku kromě jiných služeb pro rodiče, které fungují v jižním a severním Irsku, existuje také Celoirský program pro přistěhovalé rodiče, který poskytuje informace o primárním a post-primárním vzdělávání.

V Rakousku byla pro rodiče žáků-přistěhovalců s omezenou gramotností vydána publikace v bosenštině, chorvatštině a srbštině, v turečtině a polštině. Tato publikace vysvětluje, jak připravit děti na vzdělávání dříve, než dosáhnou věku pro vstup do povinné školní docházky. Klade důraz na význam mateřského jazyka pro jejich úspěch ve škole a na podpůrnou roli rodičů. Jiná brožura,

vydaná v němčině a v pěti dalších jazycích se obrací na rodiče žáků, kteří vstupují do školy. Poskytuje informace o účasti rodičů a o rodičovských právech a povinnostech. Webové stránky nabízejí informace v bosenštině, chorvatštině a srbštině a v turečtině o možnostech jazykové podpory v preprimárním vzdělávání. Na Islandu vydalo ministerstvo školství v roce 2008 osmijazyčný dokument, který popisuje všechny vyšší sekundární školy.

Tyto publikace bývají vydávány v určitém počtu jazyků, který odpovídá jazykům nejvíce zastoupených skupin přistěhovalců. Ve Španělsku, v Irsku (NEWB), ve Spojeném Království (Severní Irsko) a v Norsku jsou písemné informace o vzdělávacím systému dostupné ve více než deseti jazycích.

V jedenácti zemích (viz obr.1.2), **místní nebo regionální úřady nebo školy poskytují rodičům písemné informace o vzdělávacím systému a o svých službách v několika jazycích,** což někdy umožňuje více reagovat na místní jazykové potřeby. Tak je tomu ve Francii ve většině regionů na úrovni akademických center pro vzdělávání dětí nových přistěhovalců a kočovníků. V Dánsku některé obce poskytují rodičům informace o školách a mimoškolních činnostech v několika jazycích přistěhovalců. V Lotyšsku školy, jejichž vyučovacím jazykem je jeden z osmi menšinových jazyků, poskytují rodičům informace o vzdělávacím systému v těchto jazycích.

V Nizozemsku školy, které navštěvují děti žádající o azyl nebo nově příchozí žáci-přistěhovalci, překládají všeobecného informačního průvodce o školském systému vydávaného ministerstvem školství do hlavních komunikačních jazyků nebo do mateřského jazyka zvláště početných skupin přistěhovalců. Cíleněji zaměřené informace mohou být také překládány v průběhu školního roku. V důsledku celostátních diskusí o postavení mateřského jazyka přistěhovalců ve vzdělávání se však někdy od této praxe upouští.

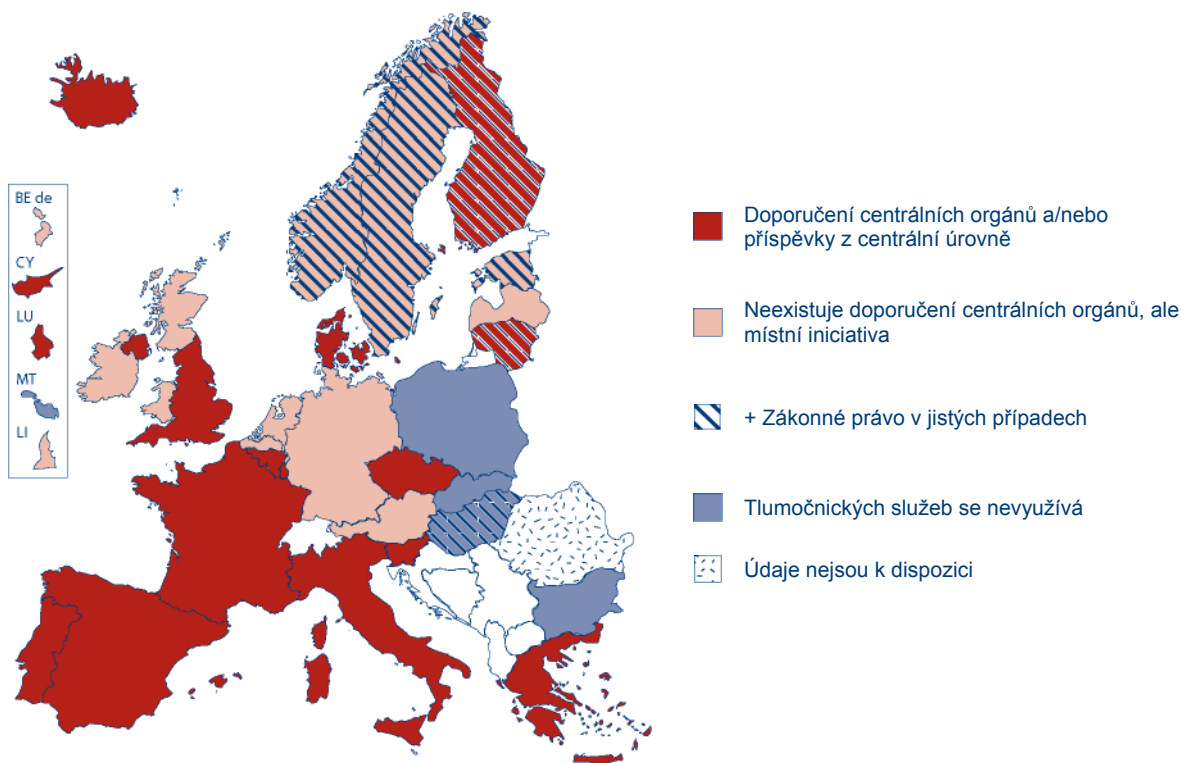
Ve Finsku zahájily ústřední školské orgány projekt na podporu rozvoje multikulturních dovedností na místní úrovni. Metodický průvodce pro tento projekt obsahuje podrobnosti o tom, jaké informace se rodičům žáků-přistěhovalců mají podat. Mnoho obcí vydalo informační materiály o školní praxi a o činnostech v jazycích, jimiž mluví místní přistěhovalecké komunity.

Norská obec Trondheim vydala standardizované dopisy asi ve 20 jazycích o různých aspektech školního života (pozvánky na schůzky, dopisy o významu posílání dětí do školy, o mimoškolních činnostech atd.), které si rodiče a školy mohou stáhnout z internetu. Pro některé školské úřady v oblasti Oslo, kde je vysoká koncentrace žáků-přistěhovalců, je samozřejmostí zasílat informace o preprimárním vzdělávání v mateřském jazyce rodin přistěhovalců.

1.2. Využívání tlumočnicků se podporuje, málokdy je však zákonným právem

Na primární a sekundární úrovni vzdělávání se tlumočníci využívají v mnoha zemích v rozličných situacích, které vyžadují komunikaci mezi školami a přistěhovaleckými rodinami. V některých zemích mohou mít rodiny na tuto službu zákonné právo, jinde centrální orgány doporučují, aby ji školy využívaly, v jiných případech na ni školy dostávají účelové příspěvky nebo může být iniciována na místní úrovni. (Viz obr. 1.3).

Obr. 1.3: Využívání služeb tlumočnicků pro rodiny žáků-přistěhovačů, všeobecné vzdělávání (ISCED 1-3), 2007/08

Zdroj: Eurydice.

Doplňující poznámky

Dánsko: Doporučení o využívání tlumočnicků se týkají úrovně ISCED 0, 1 a 2.

Kypr: Ve školním roce 2007/08 byly služby tlumočnicků dostupné pouze na úrovni ISCED 1, ale v příštím roce jich budou moci rovněž využívat některé školy na úrovni ISCED 2. Navíc počínaje rokem 2009/10 plánuje ministerstvo školství dát služby tlumočnicků k dispozici školám, které se nacházejí v prioritních zónách, a usnadnit tak komunikaci s rodinami a žáky.

Lotyšsko: Na bilingválních školách mohou jako tlumočníci při komunikaci s rodiči sloužit učitelé.

Lucembursko: Ve školním roce 2007/08 byli oprávněni využívat služeb tlumočnicka pouze přistěhovanci zapsaní v programu odborného vzdělávání, a to na vlastní žádost; měl jim pomoci přizpůsobit se daným kulturním podmínkám hostitelské země. Od ledna 2009 mají na tuto službu zákonné právo i děti přistěhovačů v primárním vzdělávání.

Rakousko: Ministerstvo školství doporučuje, aby se bilingvní učitelé zapojovali do procesu diagnostikování zvláštních potřeb, protože děti, které špatně ovládají němčinu, bývají často mylně považovány za děti se speciálními vzdělávacími potřebami.

Polsko: Na základě nařízení mohou od školního roku 2008/09 školy navštěvované žáky-přistěhovanci zaměstnávat pedagogické asistenty, kteří mluví mateřským jazykem těchto dětí a ti pak mohou vykonávat funkci tlumočnicka.

Norsko: Zákonné právo na služby tlumočnicků se vztahuje na ISCED 0.

Zákonné právo na přístup k tlumočnickým službám existuje v šesti zemích a vztahuje se na určitou kategorii přistěhoveleckých rodin (uprchlíky) nebo na velmi specifické situace, kdy dochází ke kontaktu mezi přistěhoveleckými rodinami a školami. V těchto zemích, s výjimkou Maďarska, v případě, že toto zákonné právo neplatí, existují celostátní doporučení, centrální příspěvky nebo místní iniciativy.

V Estonsku musejí centra pro žadatele o azyl od roku 2005 organizovat tlumočnické služby, které pomáhají těmto žadatelům se všemi administrativními úkony, včetně kontaktů se školami. Protože je ale žáků žádajících o azyl málo, nebylo toto právo dosud uplatněno. V Litvě mají žadatelé o azyl právo na tlumočnické služby při přijímání žáků do školy a při schůzkách rodičů s učiteli v období, kdy se jejich žádost o azyl projednává. V Maďarsku má poplatky za služby tlumočnicků v průběhu azylového řízení, jehož součástí mohou být i kontakty se školami, hradit úřad pro žadatele o azyl. Ve Finsku musejí tlumočnické služby uprchlíkům ve všech situacích, kdy potřebují pomoc, tedy i při styku se školami, zajišťovat místní orgány. Ve Švédsku musejí být tlumočnické služby k dispozici, v případě potřeby, při zvláštních uvítacích schůzkách pro nově příchozí rodiny. Tyto rodiny mají rovněž právo na tlumočnicka, aby se mohli zúčastnit "diskuse o osobním rozvoji", která se pro rodiče koná dvakrát ročně. V Norsku celostátní legislativa zaručuje žákům-přistěhovalcům a jejich rodinám právo na tlumočnické služby při kontaktech s některými veřejnými službami, včetně zařízení pro preprimární vzdělávání.

Ve všech ostatních případech a **ve většině ostatních zemí není používání tlumočnicků povinné, ale často ho centrální orgány doporučují.** V České republice se tato doporučení týkají pouze žadatelů o mezinárodní ochranu, kteří se v dané době nacházejí v azylových zařízeních. V Německu místní orgány doporučují, aby školy při setkáních a při diskusích s rodiči využívaly osoby s dobrou znalostí německého jazyka i mateřského jazyka přistěhoveleckých rodin. Ve Francii, vždy když je tlumočení nutné, se doporučení o využívání tlumočnicků realizují místně, tak, aby bylo možné reagovat na specifické potřeby, zejména při zápisu žáka do školy, když jde o to zprostředkovat rodinám důležité informace, ale také v rámci poradenství. Tlumočníci mohou být dobrovolníci, kteří pracují pro místní sdružení nebo mohou být členy rodiny žáka-přistěhovalce.

Ve Slovinsku mohou být o tlumočení požádáni cizinci, kteří jsou v kontaktu s veřejnými službami, ale musí být za to zaplacení. V praxi to znamená, že školy se snaží požádat rodiny přistěhovalých rodičů, kteří tlumočnické služby potřebují nebo bilingvální žáky ve škole, aby se této funkce ujali. Tyto metody ostatně doporučuje strategie o integraci dětí přistěhovalců do vzdělávacího systému z roku 2007. Ve Finsku se veřejným orgánům doporučuje, aby tlumočnické služby poskytovaly při schůzkách, které organizují s rodinami přistěhovalců. Ve Švédsku výslovné doporučení, aby školy tlumočnický využívali, neexistuje, ale školy mají povinnost zajistit efektivní komunikaci se všemi rodiči, a musejí proto činit potřebná opatření.

Ve Spojeném království (Anglie) Ministerstvo pro děti, školy a rodiny doporučuje zvážit využití tlumočnicků při pohovorech při přijímání do školy, při počátečním hodnocení, při jednáních týkajících se speciálních vzdělávacích potřeb, při konzultacích s rodiči a při projednávání citlivých otázek. Ve Walesu neexistují centrální doporučení, ale některé místní orgány školám doporučení dávají. Místní úřad v Cardiffu např. školám vydává doporučení o využívání tlumočnicků a rovněž školám poskytuje seznam kvalifikovaných a certifikovaných tlumočnicků.

Na Islandu se v případě potřeby tlumočníci využívají při informačních schůzkách o právech a povinnostech rodičů, jejichž děti jsou přijímány do přípravných tříd, a při schůzkách učitelů a rodičů.

V několika zemích, které doporučují využívat tlumočníky pro komunikaci s rodinami přistěhovačů, poskytují národní nebo regionální veřejné orgány školám k tomuto účelu zvláštní služby nebo příspěvky. Dochází k tomu v případě Francouzského společenství Belgie při setkávání prostředníků pověřených řešením problémů s násilím a propadáním s rodinami přistěhovačů. Kromě toho byl na zapojení tlumočnicků do škol s cílem usnadnit komunikaci mezi rodiči přistěhovačů a školou, kam dochází jejich dítě, zaměřen pilotní projekt, který probíhal od září 2007 do prosince 2008. Tento projekt řídila soukromá organizace a spolufinancovala ho vláda Francouzského společenství a Evropský fond pro uprchlíky. Projekt se zaměřil na nově příchozí, uprchlíky a žadatele o azyl.

V Řecku ministerstvo školství zřídilo 26 mnohokulturních škol v oblastech s vysokým počtem přistěhovačů a upřednostnilo přijímání učitelů, kteří hovoří mateřským jazykem žáků. Učitelé v těchto školách rovněž poskytují tlumočnické a poradenské služby pro žáky přistěhovačů. Ve Španělsku většina autonomních společenství poskytuje školám s vyšším počtem přistěhovačů prostředníky, kteří pracují také jako tlumočníci. V praxi se školy rovněž obracejí na studenty přistěhovačů nebo na rodiny, které v zemi již nějakou dobu pobývají, zda by posloužili novým studentům a jejich rodinám jako tlumočníci.

V Lucembursku poskytují tlumočnické služby při informačních schůzkách o školském systému, při schůzkách učitelů a rodičů nebo při návštěvách školních lékařů nebo psychologů interkulturní prostředníci. Tato pomoc je v současné době dostupná v albánštině, arabštině, kapverdské kreolštině, čínštině, italštině, japonštině, perštině, portugalštině, ruštině, srbo-chorvatštině, španělštině a turečtině. Interkulturní prostředníky školám zajišťuje školská služba pro žáky cizince, která spadá pod ministerstvo školství a má usnadňovat integraci žáků přistěhovačů do vzdělávacího systému. Také v Portugalsku mohou školy při komunikaci s rodinami s jiným jazykovým zázemím žádat tlumočnické služby od sociálně kulturních prostředníků, které financuje stát nebo místní orgány.

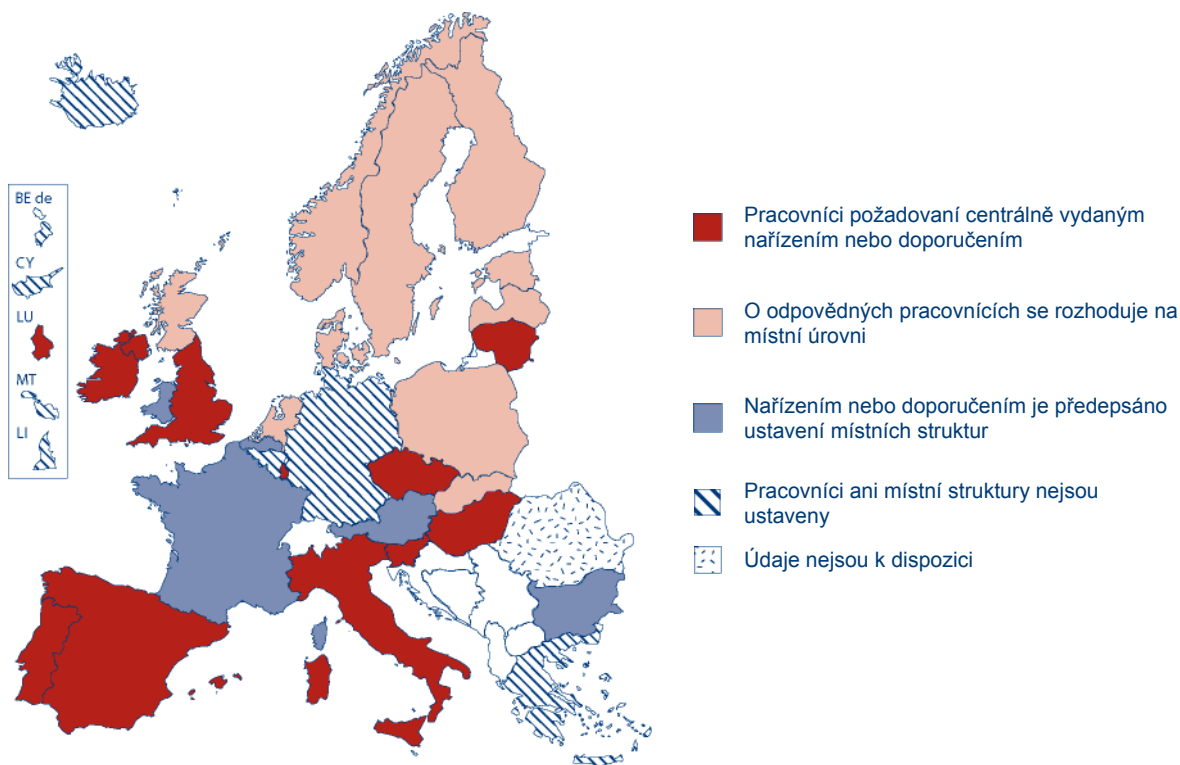
Na Kypru jsou tlumočníci v současnosti dostupní v primárních školách, které navštěvují kyperští Turci a žáci z některých oblastí bývalého Sovětského svazu.

V mnoha případech a zvláště tam, kde neexistují žádná centrální nebo místní doporučení týkající se využívání tlumočnicků, musí nést náklady na tyto služby samy školy. V důsledku toho se mohou využívat "dobrovolní" tlumočníci – tj. osoby, které dávají k dispozici charitativní organizace (Německy mluvící společenství Belgie), nevládní organizace (Irsko), učitelé ve škole, kteří hovoří potřebnými jazyky (Rakousko), ostatní rodiče přistěhovačů (Irsko) nebo bilingvální podpůrní školští pracovníci (Spojené království – Anglie). V Irsku hradí tlumočnické služby při jednáních o citlivých otázkách samy školy ze svého rozpočtu. Pro zajištění překladatelských a tlumočnických služeb se některé školy sdružují a používají projekty „kulturní mediace“. Příspěvky se ale poskytují ve zvláštních případech a pro rodiny uprchlíků, např. když rodiče poprvé přicházejí do školy, aby zapsali své dítě, pokud se využívají služby Národních pedagogicko-psychologických služeb. V Rakousku některá regionální školská poradenská centra pro přistěhovačské rodiny mají k dispozici skupinu tlumočnicků, kteří zajišťují tlumočení v několika jazycích (zpravidla v bosenštině, chorvatštině, srbštině a turečtině), a školy si je mohou vyžádat. V Norsku hradí tlumočnické služby při zápisu obce.

1.3. Pracovníci odpovědní za přijímání a vedení žáků přistěhovalců: často učitelé, pevně stanovené struktury jen výjimečně

Z metod používaných pro zlepšení komunikace mezi školami a rodinami přistěhovalců je velmi rozšířenou praxí v Evropě jmenování pracovníků, kteří jsou odpovědní za přijímání a vedení žáků přistěhovalců a kteří zajišťují kontakt s jejich rodinami (viz obr. 1.4). Tito pracovníci mohou být členy učitelského sboru, mohou je zajišťovat centrální nebo místní školské orgány nebo mohou pracovat v místním oddělení, které má přímo rodiny přistěhovalců na starosti. Ustanovení těchto pracovníků může vyžadovat nařízení nebo doporučení určené školám nebo obcím, nebo ho mohou vyvolat jiné než centrální školské orgány, tj. hlavně školy samy. Nařízení nebo doporučení týkající se těchto pracovníků byla vydána teprve nedávno. Pokud jde o vzdělávací úroveň, většinou se vztahují na primární a sekundární úroveň, ale v České republice, v Lucembursku, ve Slovinsku a v Norsku zahrnují také úroveň preprimární. Informace uvedené níže se týkají úrovně ISCED 1-3.

Obr. 1.4: Pracovníci nebo místní oddělení odpovídající za přijímání a vedení žáků-přistěhovalců, všeobecné vzdělávání (ISCED 1-3), 2007/08

Zdroj: Eurydice.

Doplňující poznámky

Belgie (BE fr): Prostředníci mezi školou a rodinou jsou stanoveni ministerstvem školství, aby řešili problémy, jako je např. násilí. **Belgie (BE nl):** Školám, které navštěvuje vyšší počet dětí, jež doma nemluví vlámsky, mohou být přiděleny vyučovací hodiny navíc; škola je může využít podle svého uvážení na rozvoj aktivit nebo projektů na zlepšení účasti rodičů a žáků.

Bulharsko: Informace se týkají pouze žáků uprchlíků.

Česká republika: Pracovníci jsou k dispozici na úrovni ISCED 0, 1 a 2 pro děti, kteří využívají doplňkovou ochranu, pro žadatele o mezinárodní ochranu a pro azylanty, a na úrovni ISCED 1 a 2 pro děti z členských zemí EU.

Dánsko: Na období 2008–2011 byl vyčleněn rozpočet 14 milionů dánských korun na činnosti, které mají posílit spolupráci mezi rodinami přistěhovačů a školami. Tento rozpočet bude mimo jiné využit na poradce, kteří mají pomoci navázat kontakty mezi školou a rodinou.

Řecko: Pro komunikaci s rodinami se využívá ucelenější přístup; prioritu má jmenování učitelů, kteří umějí hovořit mateřským jazykem většiny žáků-přistěhovačů.

Lotyšsko: Učitelé pracující ve školách pro etnické menšiny, kam se mohou hlásit i žáci přistěhovačů, mohou převzít roli poradců pro tyto děti.

Polsko: Od šk. roku 2008/09 nařízení umožňuje školám navštěvovaným dětmi přistěhovačů používat pedagogického asistenta, který hovoří mateřským jazykem těchto žáků a může pomoci k jejich integraci a při komunikaci s jejich rodinami.

Island: Rozhodnutí parlamentu z června 2007 o čtyřletém akčním plánu uvádí, že školy na všech vzdělávacích úrovních musí úzce spolupracovat s rodinami žáků-přistěhovačů a že se musí zpracovat metodická pravidla pro přijímání žáků-přistěhovačů do škol.

Lichtenštejnsko: V obecních a v některých centrálních úřadech (Školský úřad, Úřad pro rovné příležitosti atd.) jsou stanoveni pracovníci, kteří se starají o rodiny přistěhovačů.

Školské orgány deseti zemí vydaly nařízení nebo doporučení týkající se jmenování pracovníků na úrovni školy nebo místního orgánu, aby usnadnily přijímání a integraci žáků přistěhovačů do škol.

V České republice jsou azylanti, osoby s doplňkovou ochranou nebo žadatelé o mezinárodní ochranu zařazeni do kategorie žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Školy navštěvované těmito žáky mohou žádat svého zřizovatele o asistenta učitele, který by pomohl žákům přizpůsobit se školnímu prostředí a podpořil učitele při jejich pedagogických činnostech a při komunikaci se žáky a jejich rodinami. Navíc učitelé mohou být jmenováni rovněž jako poradci pro žáky přistěhovačů ze zemí Evropské unie.

Ve Španělsku zařadila většina autonomních společenství do poradenských struktur, které mohou působit v jedné nebo ve více školách, sociální pracovníky. Jejich úkolem je přijímat a sledovat všechny nové žáky, zvláště přistěhovačů a žáky ze znevýhodněného sociálního prostředí.

V Irsku jsou jmenováni učitelé, kteří pomáhají žákům, jejichž rodným jazykem není angličtina. Tito učitelé nesou odpovědnost za naplnění potřeb, které žáci mají ohledně angličtiny a pomáhají jim při jejich společenském začlenění ve škole. Důležitou úlohu ve zlepšování komunikace mezi školou a rodinou i v zapojování rodiny do dění ve škole hrají pracovníci, kteří mají koordinovat partnerství mezi rodinami a školou. Ti zpravidla pracují s rodinami na okraji společnosti (včetně rodin přistěhovačů) ve školách, které se nacházejí v zónách znevýhodněných z hlediska jak vzdělávání, tak sociálního. V Itálii poskytuje ministerský oběžník z března 2006, jenž obsahuje metodiku pro přijímání a integraci dětí cizinců, náměty na využití lingvistických a kulturních prostředníků ve školách se žáky-cizinci. Prakticky to znamená, že tyto prostředníci přijímají a vedou nové žáky a pomáhají jim se začleněním do školy. Pracují také jako tlumočníci a překladatelé a slouží jako prostředníci při schůzkách učitelů s rodiči, zvláště při řešení určitých problémových případů.

Na základě pedagogických opatření z roku 2003 pro děti přistěhovačů přicházejících do země musí v Litvě obce přijímat pracovníka, který koordinuje vzdělávání dětí přistěhovačů na území obce, a ředitelé škol musí pověřit organizováním tohoto vzdělávání jednoho ze svých zástupců. V Lucembursku oddělení ministerstva školství odpovědné za přijímání nových žáků poskytuje všem

nově příchozím žákům ve věku 12–18 let údaje o vhodných sekundárních vzdělávacích zařízeních a rodinám podává informace o školském systému. Na základě doporučení v metodice programu pro interkulturní vzdělávání by pro usnadnění integrace žáků přistěhovalců měly školy v Maďarsku přijímat učitele aoprobované na výuku maďarštiny jako cizího jazyka, pedagogického asistenta a psychologa. Kvůli malému počtu žáků-přistěhovalců školy toto opatření prakticky neuplatňují.

V Portugalsku jsou na základě zákona z roku 2001 jmenováni sociokulturní prostředníci, kteří mají rozvíjet kontakty s rodinou, školou a komunitou. Ve Slovinsku jsou od roku 1999 všechna poradenská oddělení, která zahrnují psychologa, pedagoga a sociálního pracovníka, odpovědná za organizování schůzek se žáky přistěhovalci a jejich rodinami, za zapojování těchto dětí do školských sociálních sítí a za poskytování poradenství těmto dětem, jejich rodinám a školám. Ve Spojeném království (Anglie) vláda doporučuje, aby školy měly vlastní politiku pro přijímání nově příchozích žáků, jejichž mateřským jazykem není angličtina, a aby jmenovaly mentora odpovědného za uvítání všech nových žáků. Tito mentoři bývají často členy podpůrného pedagogického sboru. Služba pro inkluzi a diverzitu v Severním Irsku organizuje pro školy školení a nabízí jim pomoc při vytváření postupů pro přijímání nově příchozích žáků včetně těch, pro něž je angličtina dalším jazykem.

Pět zemí nebo regionů má místní oddělení, která plní informační a poradenskou úlohu pro rodiny přistěhovalců při vzdělávání jejich dětí. V Belgii (Vlámské společenství) jsou rodinám přistěhovalců pro řešení otázek a problémů, které se týkají vzdělávání včetně konfliktů se školami, vždy k dispozici integrační služby financované vládou. V Bulharsku má každý regionální školský orgán zvláštní komisi, která je odpovědná za vhodnou podporu žákům-uprchlíkům a jejich rodičům. Jejím prvořadým zájmem je poskytovat jim informace o vhodných školách, které by odpovídaly jejich potřebám, a navazovat kontakty se školami, které by jejich potřeby odpovídajícím způsobem uspokojovaly. Ve Francii přebírají roli styčného orgánu mezi rodinou a školou regionální akademická centra zabývající se vzděláváním nově příchozích žáků a dětí kočovníků. V Rakousku má každý region poradenské centrum pro rodiny přistěhovalců, jehož pracovníci radí rodičům v různých aspektech vzdělávání jejich dětí a ředitelům škol a učitelům pak při řešení vzniklých problémů. Ve Spojeném království (Wales) služby pro studijní úspěšnost etnických menšin při místních orgánech plní také poradenskou úlohu.

V deseti zemích nebo regionech využívání poradců neobsahuje žádné centrální nařízení nebo doporučení, **ale je součástí běžných postupů.** Tyto postupy mohou zavádět jak školy, tak místní orgány. V České republice tedy mohou ve školách působit specializovaní učitelé (výchovní poradci), jejichž vyučovací povinnost je snížena, aby mohli vykonávat svou poradenskou funkci a pracovat s dětmi s výchovnými problémy. Ředitel školy může rovněž převést na tyto učitele odpovědnost za dohled nad vzděláváním cizinců. V Dánsku na mnoha školách s vysokým počtem bilingválních žáků působí pracovník, jehož úkolem je tyto děti integrovat. Obce s vysokým počtem žáků přistěhovalců mají poradce, který je odpovědný za koordinaci vzdělávání těchto žáků a za dostupnost vysoce kvalitní vzdělávací nabídky. Například městský úřad v Kodani, kde je asi 30 % žáků bilingvních, založil na školách s vysokým zastoupením žáků-přistěhovalců centra jazykové podpory, v nichž jsou též pracovníci pověřeni integrací žáků přistěhovalců. V Estonsku je na některých školách ustanoven učitel nebo žák, který má pomáhat žákům-přistěhovalcům v průběhu jejich adaptačního období a usnadnit komunikaci s jejich rodinami. V Nizozemsku některé školy pro spojení mezi školou a rodinou přistěhovalců využívají kontaktní pracovníky. Ve Finsku školy navštěvované žáky přistěhovalci často

jmenují učitele, který slouží jako koordinátor nebo poradce pro tyto žáky, nebo využívají žáky jako mentory. Kromě toho některé obce s vysokým procentem přistěhovalců pověřují určitého pracovníka koordinací vzdělávání těchto dětí. Ve Švédsku má za uspokojování potřeb žáků přistěhovalců a jejich rodin v oblasti poradenství kolektivní odpovědnost celý pedagogický sbor školy. Kromě toho za přijímání přistěhovalců odpovídá místní správa, to znamená, že pokud se rozhodne, může zřídit funkci poradce nebo místní oddělení.

Spojené království (Skotsko) rovněž uvádí využívání pracovníků určených pro komunikaci s rodinami přistěhovalců jako běžnou praxi.

V Polsku a na Slovensku se pracovníci, kteří zajišťují spojení mezi rodinami a školami, nacházejí v centrech pro žadatele o azyl. Sociální pracovníci a další pracovníci působící v těchto centrech spolupracují se školami a pomáhají při řešení všech problémů ve vztazích těchto rodičů se školami, při informování o pokroku žáků, o budoucích vzdělávacích možnostech atd.

A konečně v Norsku celostátní asociace rodičů pro primární a nižší sekundární vzdělávání vytvořila síť rodičů různého jazykového původu, kteří radí rodičům a školám při vzdělávání dětí přistěhovalců a poskytují rodičům informace v jejich vlastním jazyce.

KAPITOLA 2: VÝUKA JAZYKA PŮVODU PRO DĚTI PŘÍSTĚHOVALCŮ

Obecně přijímaným názorem je, že zběhlost v jazyce jejich původu je pro žáky přistěhovalce velmi důležitá ⁽⁴⁾. Může těmto žákům usnadnit učení jazyku výuky, a tak podněcovat jejich celkový rozvoj. Kromě toho způsob, jakým je jejich mateřský jazyk vnímán hostitelskou komunitou, pomáhá upevnit sebeúctu a identitu přistěhovaných dětí a jejich rodin. Ve většině evropských zemí existují pedagogická podpůrná opatření, která mají žákům-přistěhovalcům usnadnit učení se jejich mateřskému jazyku. Některá z nich jsou určena přímo pro žáky-přistěhovalce, zatímco jiná jsou určena různým kategoriím žáků (etnickým menšinám dané země) a v některých případech dokonce všem žákům (kursy cizích jazyků nebo formy bilingvní výuky). **Výuka mateřského jazyka žáků-přistěhovalců** je hlavním tématem této analýzy; zkoumá hlavní charakteristiky takové výuky s ohledem na cílovou skupinu a organizaci výuky. Pokud jde o organizaci výuky, je klíčovou otázkou do jaké míry je výuka mateřského jazyka zařazena do povinného obsahu vzdělávání. Podle zprávy vydané Evropským parlamentem o integraci žáků-přistěhovalců ⁽⁵⁾, kursy organizované mimo běžnou výuku zvyšují zátěž žáků a mohou vést k pocitu vyřazení, především v důsledku stigmatizace, kterou takové hodiny mohou vyvolat. Shromážděné informace se týkají především primární a sekundární úrovně všeobecného vzdělávání, protože kroky potřebné k zavedení výuky jazyka původu na preprimární úrovni učinilo dosud jen několik zemí. Tyto země jsou uvedeny v textu níže.

Pokud jde o výuku cizího jazyka a formy bilingvní výuky, tento dokument si všímá pouze kroků, které některé země učinily, aby zajistily, že nabídka jazyků, zařazených do této aktivity, více odpovídá jazykům, jimiž hovoří přistěhovalecká komunita v této zemi ⁽⁶⁾.

V některých zemích mohou vzdělávací programy určené pro etnické menšiny dané země umožnit některým žákům-přistěhovalcům dokončit školní vzdělávání v jejich mateřském jazyce. Tyto situace ale nejsou brány v úvahu, až na případy zemí ⁽⁷⁾, kde neexistují konkrétní nařízení týkající se výuky mateřského jazyka pro žáky-přistěhovalce a kde tito žáci proto využívají programy pro výuku menšinových jazyků určené etnickým menšinám dané země (Lotyšsko).

V Lotyšsku mají žáci příslušející k estonské, litevské, polské, běloruské, židovské, romské nebo ruské národnostní menšině (což je asi 1/3 žáků) možnost navštěvovat školy, kde je jejich mateřský jazyk jazykem výuky. I když tito žáci, z nichž nejpočetnější jsou žáci ruského původu, často náleží ke komunitám, které jsou v Lotyšsku usazené dlouhou dobu, někteří odpovídají popisu přistěhovalce uvedeného výše, protože jejich rodiny jsou zde usazené po méně než čtyři generace.

⁽⁴⁾ Viz Eurydice 2004 (česky 2005), *Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě*, s. 51, a *Migrants, minorities and education. Documenting discrimination and integration in 15 member states of the European Union, Equality and diversity for an inclusive Europe*. EUMC comparative study. 2004, s. 78.

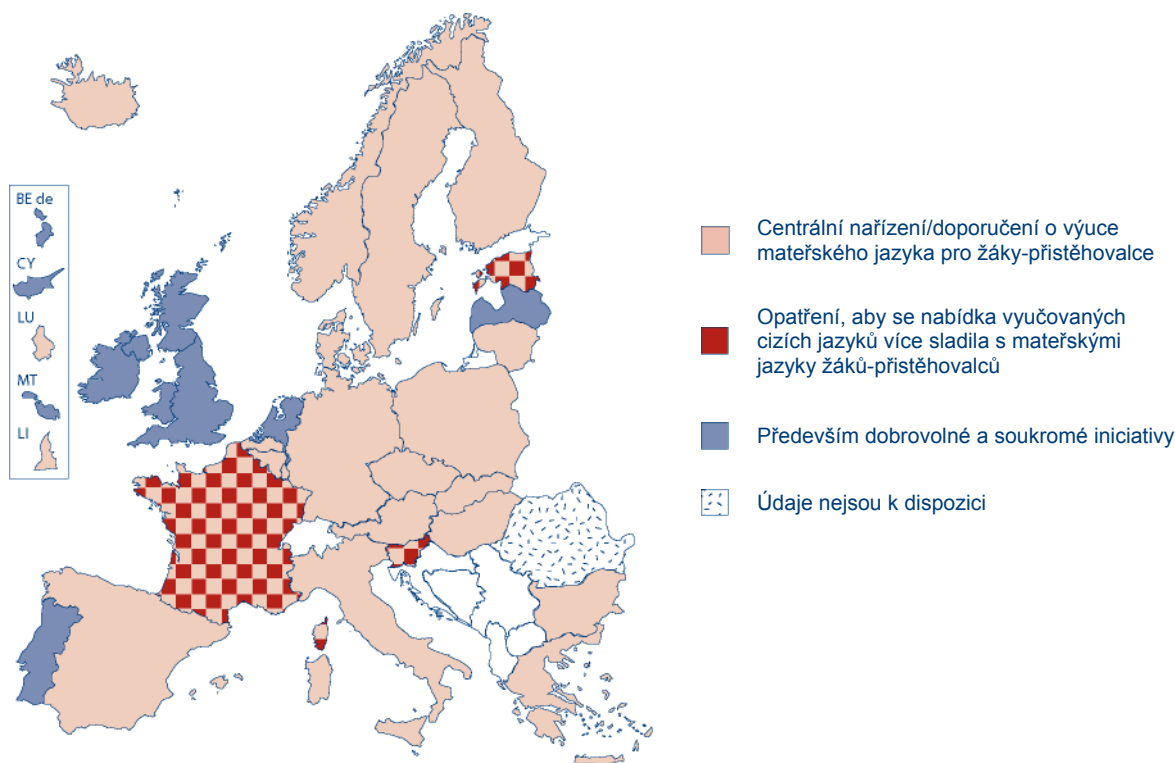
⁽⁵⁾ Zpráva o integraci přistěhovalců v Evropě prostřednictvím škol a vícejazyčné výuky, (2004K2267 (INI)), Komise pro kulturu a vzdělávání, referující: Miguel Portas. 2005.

⁽⁶⁾ Podrobné informace o výuce cizích jazyků viz Eurydice 2008 (česky 2009), *Klíčové údaje o výuce cizích jazyků ve školách v Evropě*, 2008.

⁽⁷⁾ Migrace a formování národnostních menšin jsou jevem, který měl v Evropě za následek vznik vzdělávacích struktur různých typů a s různými cíli. Viz *Education and Migration, strategies for integrating migrant children in European schools and societies. A synthesis of research findings for policy-makers*. Zpráva předložená Evropské komisi Prof. Dr. Friedrichem Heckmannem jménem sítě expertů Nesse. Duben 2008, s. 68-69.

Situace v Litvě se velmi podobá situaci v Lotyšsku, kde programy určené etnickým menšinám jsou nejčastější formou výuky mateřského jazyka používaného žáky-přistěhovalci. Ve většině případů je tímto jazykem polština, běloruština a ruština.

Obr. 2.1: Pedagogická opatření pro výuku jazyka původu žáků-přistěhovalců, všeobecné vzdělávání (ISCED 1–3), 2007/08

Zdroj: Eurydice.

Doplňující poznámky

Německo: Nařízení týkající se nabídky výuky mateřského jazyka pro žáky-přistěhovalce vydávají jednotlivé spolkové země.

Lotyšsko: Žáci-přistěhovalci mohou navštěvovat školní programy, které jsou nabízeny národním etnickým menšinám a probíhají v jazycích menšin.

Spojené království (ENG/WLS): V rámci výuky moderních cizích jazyků byly školy vždy schopny nabízet jazyky, jimiž hovoří jejich žáci, jestliže si to ti to přáli. Od šk. roku 2008/09 probíhá revize tohoto programu s cílem tuto výuku usnadnit.

Spojené království (SCT): Některé školy nabízejí výuku v polském jazyce a o polské kultuře.

Vysvětlující poznámka

Vzdělávací úrovně, jichž se týkají nařízení a doporučení jednotlivých zemí o nabídce výuky v mateřském jazyce, jsou upřesněny na obr. 2.1.

Jak vypovídá obr. 2.1, nařízení nebo doporučení týkající se nabídky výuky mateřského jazyka pro žáky-přistěhovalce ve škole vydalo asi dvacet zemí. Ve zbývajících zemích závisí výuka mateřského jazyka žáků-přistěhovalců především na dobrovolných nebo soukromých iniciativách, které někdy centrální nebo místní orgány podporují. V některých zemích, jež nařízení nebo doporučení nevydala, je ve vzdělávacím systému pouze velmi malý počet žáků-přistěhovalců (např. Německy mluvící společenství Belgie). V Irsku je imigrace nedávného data a má velmi diferencovaný charakter (více než 160 národností), což vedlo k tomu, že se na počátku 21. století dala přednost dodatečným

příspěvkům na zvládnutí jazyka výuky před mateřským jazykem žáků-přistěhovačů. V roce 2004, po politických diskusích, nizozemská vláda zrušila výuku v jazyce a kultuře původu, která do té doby na primární úrovni existovala, a směřovala více prostředků na podporu učení jazyka výuky pro žáky-přistěhovače. Je nutno poznamenat, že i v mnoha dalších zemích je znalost jazyka výuky prioritou, a to bez ohledu na to, zda existují nebo neexistují opatření pro výuku mateřského jazyka žáků-přistěhovačů ve škole.

Některé země v nedávné době přijaly opatření, která mají nabídku vyučovaných cizích jazyků více přizpůsobit mateřským jazykům žáků-přistěhovačů. Jsou to Estonsko, Francie, Slovinsko a od šk. roku 2008/09 i Spojené království (Anglie a Wales). Všechny tyto země nebo regiony, s výjimkou Spojeného království, rovněž vydaly nařízení nebo doporučení k výuce mateřského jazyka.

2.1. Dvě hlavní metody organizování výuky mateřského jazyka žáků-přistěhovačů: dvoustranné dohody a náklady výuky kryté vzdělávacím systémem hostitelské země

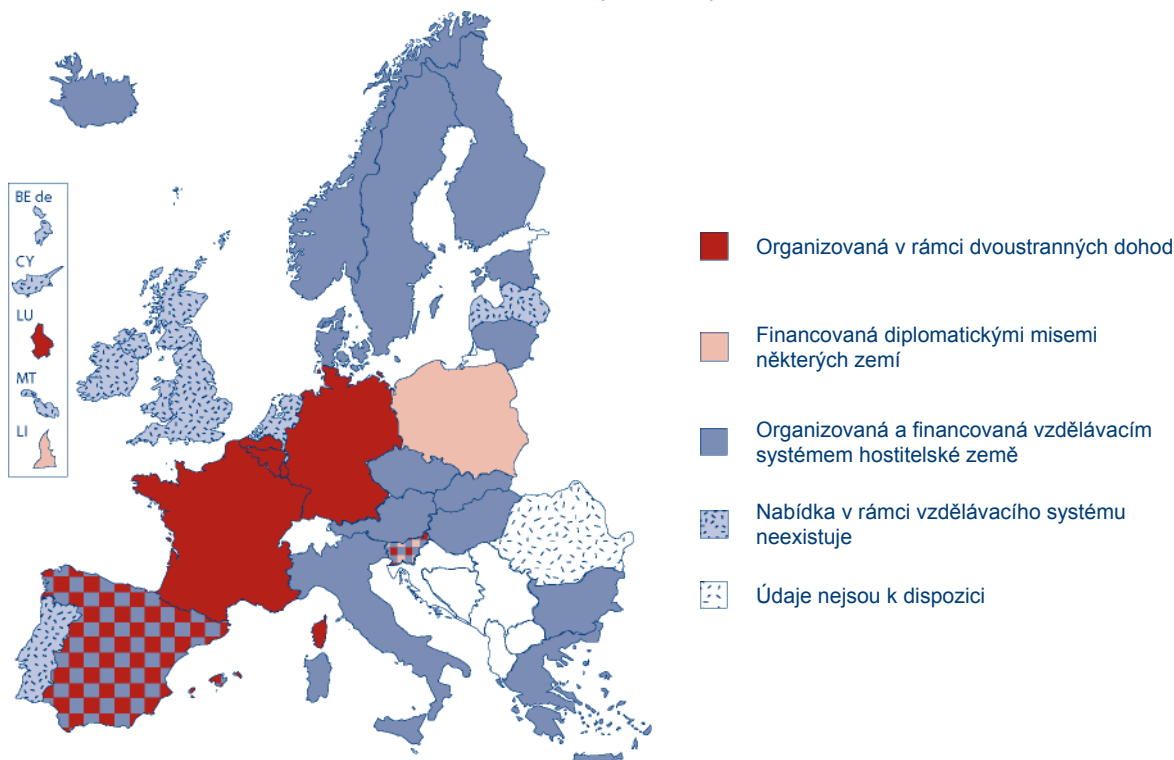
V evropských zemích existují dva základní přístupy k výuce mateřského jazyka pro žáky-přistěhovače (viz obr. 2.2). Podle prvního z nich je výuka zajišťována v rámci dvoustranných dohod uzavřených mezi hostitelskou zemí a zeměmi, z nichž hlavní přistěhovalecké komunity v dané zemi pocházejí. V Polsku, ve Slovinsku (pro výuku v jazyce Bývalé Jugoslávské republiky Makedonie) a v Lichtenštejnsku financují kursy mateřského jazyka žáků-přistěhovačů ambasády, konzuláty nebo kulturní asociace zemí původu žáků, a to ve školních budovách. Nicméně pro tyto aktivity neexistuje žádná zastřešující bilaterální dohoda. Druhý přístup, který je běžnější, vychází ze zásady, že všichni žáci-přistěhovači mají právo na výuku mateřského jazyka, i když se obvykle stanovuje minimální hranice počtu žáků a dostupnost zdrojů. Tento druhý přístup se tedy organizuje v rámci vzdělávacího systému hostitelské země. Španělsko a Slovinsko kombinují prvky obou přístupů.

Různá nařízení a doporučení k výuce mateřského jazyka pro žáky-přistěhovače se zpravidla týkají primárního i sekundárního vzdělávání. Některé země doporučují, aby se tato opatření zaváděla i na preprimární úrovni.

Ve Francouzském a Vlamském společenství Belgie a též ve Španělsku jsou aktivity v oblasti jazyka a kultury původu organizovány od preprimární úrovně, a to na základě dvoustranných dohod. V Lucembursku podporuje ministerské doporučení rozvíjet mateřský jazyk žáků-přistěhovačů na preprimární úrovni prostřednictvím zaměstnávání asistenta pro výuku mateřského jazyka. Ve Švédsku klade vzdělávací program pro tuto vzdělávací úroveň důraz na vhodnost rozvoje znalosti jejich mateřského jazyka.

V Norsku uvádí plán Ministerstva školství a výzkumu z roku 2006 v obsahu a cílech preprimárního vzdělávání, že školy musí podporovat děti, jejichž mateřským jazykem není jazyk výuky, v používání jazyka jejich původu, i když současně musí aktivně rozvíjet jejich znalosti norštiny. Na zlepšení jazykové zdatnosti těchto žáků v preprimárním vzdělávání poskytla vláda účelovou dotaci, jež může být použita na přijetí pracovníků, kteří jsou přistěhovaleckého původu.

Obr. 2.2: Nabídka výuky mateřského jazyka pro žáky-přistěhovalce, všeobecné vzdělávání (ISCED 1-3), 2007/08

Zdroj: Eurydice.

Doplňující poznámky

Belgie (BE fr): Ve šk. roce 2007/08 byla výuka mateřského jazyka dostupná na úrovni ISCED 1 a 2. Po navázání partnerství s Portugalskem a Rumunskem v září 2008 byla zahrnuta úroveň ISCED 3.

Belgie (BE nl): Výuka v jazycích a kulturách původu se omezuje na úroveň ISCED 1.

Bulharsko: Legislativní rámec pro výuku mateřského jazyka byl vymezen ve šk. roce 2007/08, školy však opatření dosud nerealizovaly.

Dánsko, Slovensko, Lichtenštejnsko a Norsko: Nařízení/doporučení týkající se nabídky výuky mateřského jazyka pro žáky-přistěhovalce se vztahují na úroveň ISCED 1 a 2.

Německo: Dvoustranné dohody o nabídce výuky mateřského jazyka pro žáky-přistěhovalce uzavírají jednotlivé spolkové země.

Lotyšsko: Možnost, aby se žáci-přistěhovalci učili svůj mateřský jazyk, je zajišťována prostřednictvím programů minoritních jazyků připravených pro národní etnické menšiny.

Maďarsko: Pokud školy samy nemají dostatečné materiální a lidské zdroje pro organizování výuky mateřského jazyka, doporučuje Ministerstvo školství hledat rady a pomoc u diplomatických misí dané země.

Polsko: Osoby, které nejsou polskými občany a mají plnit povinnou školní docházku, mohou navštěvovat výuku v jazyce jejich původu, kterou organizují diplomatické, konzulární nebo kulturní asociace jejich zemí ve školních budovách. Taková výuka je organizována mimo běžný učební plán a vyžaduje souhlas ředitele školy a místního školského orgánu.

Slovinsko: Výuka mateřského jazyka bývalé Jugoslávské republiky Makedonie probíhá v souladu s legislativou této republiky. Tato republika poskytuje finanční prostředky na učitele, zatímco Slovinsko poskytuje prostory.

Lichtenštejnsko: Vláda nabízí možnost a rámec pro organizaci výuky mateřského jazyka a historie země původu. Organizování a hrazení těchto kursů je záležitostí ambasád, konzulátů nebo kulturních zájmových skupin (např. Turecká kulturní asociace). Vzhledem k malé rozloze Lichtenštejnska to mohou být ambasády, konzuláty a kulturní skupiny sousedních zemí – Švýcarska a Rakouska. Tyto kursy jsou organizovány mimo běžný učební plán.

2.1.1. Výuka organizovaná pro žáky v některých zemích na základě dvoustranných dohod: často mimoškolní

Tam, kde existují dvoustranné dohody o výuce mateřského jazyka, je odpovědnost za přidělování prostředky a za rozhodování sdílena oběma stranami těchto dohod. Infrastrukturu zajišťuje hostitelská země, zatímco učitelé bývají zpravidla zaměstnání zemí původu a mají tak značnou pedagogickou autonomii. Nicméně ve Francii a v Lucembursku se známky, které obdrží žáci učící se mateřský jazyk, zaznamenávají do jejich běžných školních záznamů. Minimální počet žáků pro zahájení výuky stanovuje hostitelská země v Belgii (Vlámské společenství), v Německu a ve Francii, zatímco v Belgii (Francouzské společenství) je za stanovení tohoto počtu odpovědná země původu.

Výuka organizovaná na základě dvoustranných dohod se zeměmi původu žáků-přistěhovačů je určena především pro žáky z určitých zemí, počet těchto dohod se pro různé země liší (viz obr. 2.3).

Obr. 2.3: Země, jež podepsaly dvoustranné dohody o výuce mateřského jazyka pro žáky-přistěhovače všeobecné vzdělávání (ISCED 1–3), 2007/08

Hostitelské země	Země původu
Francouzské společenství Belgie	Řecko, Itálie, Maroko, Portugalsko a Turecko
Vlámské společenství Belgie	Řecko, Itálie, Maroko, Španělsko a Turecko
Německo	Chorvatsko, Řecko, Itálie, Maroko, Portugalsko, Španělsko a Turecko
Španělsko	Maroko a Portugalsko
Francie	Alžírsko, Chorvatsko, Itálie, Maroko, Portugalsko, Srbsko, Španělsko, Tunisko a Turecko
Lucembursko	Portugalsko
Slovinsko	Rakousko, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Německo, Černá Hora, Rusko a Srbsko

Zdroj: Eurydice.

Doplňující poznámky

Belgie (BE fr): Ve šk. roce 007/08 se programy výuky jazyka a kultury původu organizované v rámci dvoustranných dohod vztahovaly pouze na úroveň ISCED 1 a 2. Smlouva o partnerství uzavřená s Portugalskem a Rumunskem v roce 2008 zahrnuje též úroveň ISCED 3.

Belgie (BE nl): Výuka jazyka a kultury původu je omezena na úroveň ISCED 1.

Jednotlivé země, které dvoustranné dohody mají, je uzavřely s členskými i nečlenskými zeměmi Evropské unie, v závislosti na historických rysech přistěhovalectví v jejich zemích. Existuje několik typů přistěhovalectví. V Belgii, v Německu, ve Francii a v Lucembursku existovaly rozsáhlé komunity zahraničních pracovníků po desetiletí, zatímco ve Španělsku se přistěhovalectví objevuje teprve nedávno ⁽⁸⁾. Lucembursko má nejvyšší procento 15letých žáků nenarozených v této zemi (40,1 %) a žáků s alochtonním jazykem ⁽⁹⁾ jako jejich mateřským (23,7 %) v Evropě (viz PISA, 2006).

Výuka jazyka organizovaná v rámci dvoustranných dohod zahrnuje také prvky kultury původu. Tyto hodiny nejčastěji probíhají mimo běžnou výuku. Výjimkou jsou v tomto směru Španělsko a Lucembursko, protože tuto výuku častěji zařazují do povinného obsahu v hlavním proudu vzdělávání.

⁽⁸⁾ Viz Eurydice2004 (česky 2005), *Integrace dětí přistěhovačů do škol v Evropě*, s. 52 a *Migrants, minorities and education. Documenting discrimination and integration in 15 member states of the European Union, Equality and diversity for an inclusive Europe*. EUMC comparative study. 2004, s.10.

⁽⁹⁾ Jazyk, který není ani jazykem výuky, ani jiným jazykem dané země (národním, regionálním nebo nářečím v postavení úředního nebo neúředního jazyka).

Ve Španělsku mohou být hodiny pro žáky marockého původu zařazeny do běžného rozvrhu, je-li přistěhovalecká komunita dostatečně velká. Jazyková výuka poskytovaná v rámci dvoustranné smlouvy s Portugalskem vždy probíhala jako součást běžného rozvrhu. Na primární úrovni se aktivit v portugalstině buď zúčastňují všechny děti a je přítomen španělský a portugalský učitel, nebo výuka portugalského probíhá zvlášť. Na sekundární úrovni je portugalská volitelným předmětem. Mimo rámec dvoustranných dohod a v souladu s celostátním doporučením organizuje většina autonomních společenství výuku v jazyce původu pro co nejvíce žáků-přistěhovalců.

2.1.2. Výuka organizovaná hostitelskou zemí pro všechny žáky-přistěhovalce: často závisí na dostupnosti zdrojů

Asi v polovině zemí (viz obr. 2.2) organizuje a financuje výuku mateřského jazyka hostitelská země. Ve většině případů oficiální dokumenty doporučují, aby školy nabízely výuku mateřského jazyka pro všechny žáky přistěhovaleckého původu, bez ohledu na jejich konkrétní postavení (žadatel o azyl, nově příchozí žák atd.) a národnost. V zásadě může tato výuka zahrnovat rozmanité jazyky. Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Litva a Norsko definovaly kategorie žáků-přistěhovalců, kteří mají nárok na výuku mateřského jazyka.

V Bulharsku bylo novelou školského zákona z konce roku 2006 stanoveno, že všichni žáci z Evropské unie a ze zemí Evropského hospodářského prostoru nebo ze Švýcarska, jejichž rodiče pracují na území Bulharska, mají nárok na výuku mateřského jazyka, jestliže si to přejí. Na konci roku 2008 Ministerstvo školství a vědy ustavilo pracovní skupinu, která by měla připravit návrh zákona o nabídce výuky mateřského jazyka a kultury.

V souladu se směrnicí Rady 77/486 Česká republika podporuje školy, aby poskytovaly výuku jazyka a kultury země původu žáků-přistěhovalců z členských zemí Evropské unie, pokud je to možné ve spolupráci se zemí původu. Toto doporučení je ale realizováno pouze ve velmi malé míře, a to z různých důvodů, včetně nedostatku poptávky.

V Dánsku jsou obce od roku 2002 ze zákona povinny poskytovat výuku mateřského jazyka pouze dětem zahraničních pracovníků, jejichž mateřským jazykem není jazyk výuky, ze zemí, které jsou uvedeny ve směrnici Rady 77/486 (země Evropské unie a Evropského hospodářského prostoru, Faerské ostrovy a Grónsko). Obce mohou také nabídnout tuto výuku dětem zahraničních pracovníků z dalších zemí za předpokladu, že náklady s ní spojené uhradí sami.

Litvská legislativa obsahuje doporučení, aby školy nabízely výuku mateřského jazyka dětem přistěhovalců, kteří mají v zemi dočasné nebo trvalé povolení k pobytu, a dětem migrantů, kteří přicházejí do této země s úmyslem v Litvě pracovat nebo se zde usadit.

V Norsku se pedagogická podpůrná opatření pro výuku mateřského jazyka před rokem 2007 omezovala pouze na žáky-přistěhovalce, jejichž mateřským jazykem nebyl jazyk výuky a kteří norštinu dostatečně neovládali. Prvořadým cílem bylo zlepšit tuto situaci. Strategický plán Rovné vzdělávání do praxe! Strategie pro lepší učení a zvýšení účasti jazykových menšin v centrech denní péče, ve školách a vzdělávání z roku 2007 obsahuje ustanovení, že výuku jejich mateřského jazyka lze poskytnout i přistěhovalcům s dobrou znalostí norštiny. Jedna obec již toto opatření začala pilotně realizovat v rámci mimoškolních činností.

Míra zapojení centrálních orgánů do organizování výuky mateřského jazyka určené v zásadě všem žákům-přistěhovalcům a financované hostitelskou zemí se v jednotlivých zemích liší, právě tak jako podmínky, které musí být splněny, aby výuka mohla být zahájena. Ve všech zemích ale rozhodnutí, zda se tato výuka má organizovat, zcela závisí na poptávce a na dostupných materiálních a lidských zdrojích.

Ve Španělsku, v Itálii, v Maďarsku, na Slovensku a na Islandu je výuka mateřského jazyka z větší části ponechána na iniciativě škol a místních orgánů. Na Islandu je v předpisech obsaženo doporučení, aby pro uskutečnění výuky školy a místní orgány spolupracovaly s rodiči.

V Estonsku, Řecku, Litvě, Rakousku, ve Finsku a ve Švédsku centrální správní orgány (nebo regionální orgány v případě povinného vzdělávání v Rakousku) určily hranici minimální poptávky, již musí být dosaženo, aby výuka mateřského jazyka mohla probíhat. V Estonsku a ve Švédsku mohou všechny děti přistěhovalců formální právo na výuku mateřského jazyka skutečně realizovat, pokud si to přejí.

Od roku 2004 mají školy v Estonsku nabízet výuku jazyka a kultury původu, jakmile je poptávka minimálně 10 žáků, jejichž mateřský jazyk není jazykem výuky. Náklady na lidské a materiální zdroje jsou hrazeny ze státního rozpočtu. V důsledku malého počtu žáků-přistěhovalců a dalších materiálních potíží se však toto opatření využívá jen zřídka.

V Řecku může být organizována mimoškolní výuka v rozsahu čtyř hodin týdně, pokud má zájem alespoň sedm žáků a k dispozici jsou kvalifikovaní učitelé. Náklady na tuto výuku hradí stát.

V Litvě se musí výuka mateřského jazyka organizovat vždy, když existuje skupina o nejméně pěti žácích a je k dispozici učitel.

V Rakousku v akademicky zaměřeném sekundárním vzdělávání, které organizují a hradí centrální orgány, se vyžaduje minimální počet 12 žáků. V praxi ale výuku mateřského jazyka nepovažují školy za prioritu.

Ve Finsku přidělují národní školské orgány účelové finanční zdroje na výuku mateřského jazyka místním školským orgánům, pokud existují nejméně čtyři žáci-přistěhovalci, kteří si tuto výuku přejí.

Ve Švédsku je žákům-přistěhovalcům poskytována výuka jejich mateřského jazyka v povinném a vyšším sekundárním vzdělávání, pokud skupinu tvoří nejméně pět žáků, tento jazyk používají ve své každodenní komunikaci a mají k dispozici učitele. Podmínky, jež je nutno splnit, jsou méně přísné v případě výuky v jednom z pěti menšinových jazyků (finština, hebrejštiny, tamedalská finština (meänkieli), romština a laponština (sámština)).

Výuka mateřského jazyka organizovaná a financovaná národními školskými orgány zpravidla probíhá mimo běžné vyučování. Pouze v pěti zemích (Estonsko, Litva, Rakousko, Švédsko a Norsko) je výuka mateřského jazyka (někdy) zařazena do běžného rozvrhu nebo je její zařazení doporučeno. Ve Španělsku hledají některá autonomní společenství způsoby, jak výuku mateřského jazyka a kultury původu žáků-přistěhovalců (pokud neprobíhá v rámci dvoustranných dohod) začlenit do běžného rozvrhu.

V Estonsku je výuka mateřského jazyka součástí běžného rozvrhu. Program organizují učitelé, kteří tento jazyk vyučují. Hodnocení žáků je povinné a musí být v souladu s pravidly hodnocení stanovenými školou.

V Rakousku byla výuka mateřského jazyka žáků, jež není jazykem výuky, zařazena do programu povinného vzdělávání v průběhu posledního desetiletí a do akademicky zaměřeného sekundárního vzdělávání v průběhu tohoto desetiletí. V současnosti se v rámci programů výuky mateřského jazyka vyučuje 19 jazyků, z nichž mnoho je evropských, dále arabština, čínština, perština a paštunština. Zdaleka nejvíce kursů je nabízeno v bosenštině/chorvatštině/srbštině a v turečtině. Výuka mateřského jazyka je volitelná a může probíhat buď v rámci běžného školního rozvrhu (jak je tomu často v případě dvou nejrozšířenějších jazyků přistěhovalců ve vídeňských primárních školách), nebo v odpoledních hodinách, což bývá častěji, zvláště pokud jde o málo frekventované jazyky a pokud žáci na výuku docházejí z různých škol. V primárních školách nejsou výsledky žáků v mateřském jazyce klasifikovány, na sekundárních školách je hodnocení volitelné. V systému hodnocení může "mateřský jazyk" nahradit "jazyk výuky"; pak je "jazyk výuky" hodnocen jako cizí jazyk.

V Norsku je od šk. roku 2007/08 do učebního plánu (ISCED 1 a 2) zařazen předmět mateřský jazyk pro výuku jazykových menšin pro žáky, kteří hovoří jazyky menšin (včetně dětí přistěhovalců) a kteří mají právo na zvláštní podporu při učení norštině. Žáci tento předmět navštěvují dočasně, dokud nejsou schopni sledovat běžnou výuku v norštině. Tento předmět není klasifikován.

2.2. Užší vazba mezi nabídkou cizích jazyků a mateřskými jazyky žáků-přistěhovalců

Estonsko, Francie, Slovinsko a od šk. roku 2008/09 Spojené království (Anglie a Wales) zavedly opatření, která mají školy podporovat nebo jim mají doporučovat, aby jazyky původu žáků-přistěhovalců zařadily do své nabídky volitelných cizích jazyků.

V Estonsku mají od roku 2006 žáci-přistěhovalci v primárním a sekundárním vzdělávání právo zvolit si svůj mateřský jazyk jako druhý cizí jazyk. Školy musí tedy najít vhodné učitele a prostředky; náklady na ně se hradí ze státního rozpočtu. V důsledku malého počtu žáků přistěhovalců se ale dosud toto opatření realizovalo jen zřídka.

Ve Francii od šk. roku 2008/09 se výuka jazyka a kultury původu (zvláště španělštiny, italštiny a portugalštiny) na primární úrovni může zařadit do běžného vzdělávacího programu a rozvrhu jako výuka živého cizího jazyka. K této změně došlo proto, že cizí jazyk byl v roce 2005 nově zařazen do vzdělávacího programu této vzdělávací úrovně. Na sekundární úrovni roste snaha nahrazovat výuku jazyka a kultury původu pokud možno živými cizími jazyky, které jsou součástí povinných nebo volitelných předmětů. Tento proces má ale určité hranice, které jsou dány především systémy vzdělávání a kvalifikace pro učitele cizích jazyků.

Ve Slovinsku si žáci-cizinci nebo žáci bez státní příslušnosti mohou v posledních třech letech svého povinného vzdělávání zvolit svůj mateřský jazyk jako volitelný cizí jazyk za předpokladu, že je o tuto výuku dostatečný zájem. Ve šk. roce 2007/08 odpovídala nabídka výuky cizích jazyků, tj. němčiny, španělštiny, francouzštiny, italštiny, angličtiny, chorvatštiny, jazyka Bývalé Jugoslávské republiky Makedonie, ruštiny a srbštiny jazykům, jimiž hovořili žáci-přistěhovalci.

Ve Spojeném království (Anglie a Wales) mohly školy v rámci výuky moderních cizích jazyků vždy nabízet jazyky, jimiž hovoří jejich žáci. Až do nedávné doby ale musely žákům do nabídky zařadit alespoň jeden oficiální jazyk Evropské unie. Tento požadavek byl v roce 2008 stažen a školy nyní mohou místo toho nabízet světový jazyk. Cílem tohoto opatření je usnadnit školám nabízet různé jazyky, a reagovat tak na potřeby místní komunity. Kromě toho byly vytvořeny pružnější metody pro hodnocení žáků. Tyto metody mají zvýšit poptávku po cizích jazycích obecně a dále mají být vstřícnější k žákům, jejichž schopnost mluvit svým mateřským jazykem převyšuje jejich schopnost tímto jazykem psát. Tradiční formou hodnocení dosažených výsledků v cizích jazycích v povinném vzdělávání je zkouška GCSE, která obsahuje vyrovnané hodnocení čtyř jazykových dovedností (mluvení, poslech, čtení a psaní). I když tento postup zůstane stále běžným, školy budou moci nabídnout alternativní formy hodnocení. Od r. 2009 může rovněž probíhat zkrácená výuka směřující k GCSE, zaměřená na mluvení a poslech nebo na čtení a psaní. Rámec hodnocení pro jazykové dovednosti (*Asset Languages*) je ještě pružnější, protože umožňuje, aby každá oblast dovednosti byla hodnocena samostatně a na různých úrovních.

V Irsku zkoumá pracovní skupina ustavená Ministerstvem školství a vědy možnost realizovat doporučení Rady Evropy pro vícejazyčný přístup ve vzdělávání. Pokud jde o formy bilingvního vzdělávání, lze na závěr uvést příklad Portugalska, kde Ministerstvo školství podporuje výzkumný projekt bilingvníh tříd s výukou portugalštiny a mandarínštiny nebo portugalštiny a kapverdské kreolštiny.

2.3. Několik národních strategií v oblasti vzdělávání je založeno na jazykové a kulturní rozmanitosti škol

Několik evropských zemí nedávno připravilo celkové strategie věnované jevu migrace ve svých vzdělávacích systémech, které pojmají jazykovou rozmanitost provázanou s mateřskými jazyky žáků přistěhovalců jako výhodu a vyjadřují připravenost tuto rozmanitost pěstovat.

V Německu se v deklaraci nazvané “Integrace jako příležitost – společně za větší rovnost”, kterou v roce 2007 vydala společně Stálá konference ministrů školství a kulturních záležitostí a organizace pro osoby přistěhovaleckého původu, klade důraz především na význam jazykové rozmanitosti a zařazování jazyků původu dětí přistěhovalců do každodenního života školy.

Snahou Strategie integrace na léta 2008-2013 v Estonsku je vytvořit ve vzdělávání i v jiných oblastech podmínky, aby každý mohl mít možnost udržovat si jazyk i kulturu svého původu.

Ve Španělsku je mezi hlavními body Strategického plánu pro občanství a integraci na léta 2007-2010 udržování jazyka a kultury původu včetně návrhu různých metod, jak je v rámci vzdělávacího systému dále rozvíjet.

V Portugalsku vydalo Ministerstvo školství v roce 2005 dokument, který obsahuje obecná doporučení pro rozvíjení mateřského jazyka a kultury původu i návrhy určitých projektů, které jsou s těmito zásadami v souladu.

Ve Finsku vládní plán pro vzdělávání a výzkum na léta 2007–2012 zdůrazňuje význam toho, že přítomnosti žáků-přistěhovalců ve škole je brána v úvahu a že jsou zaváděna opatření, která těmto žákům umožní současně uspět v národním vzdělávacím systému i vzdělávat se ve svém mateřském jazyce.

Obdobné postoje zastávají Irsko ve své zprávě o národní strategii pro interkulturní vzdělávání, jež se bude realizovat od roku 2009, Řecko ve svém nejnovějším rámci pro politiku a aktivity v oblasti vzdělávání, jež by se měly uskutečnit, Lucembursko, a konečně Slovinsko ve své strategii pro integraci žáků-přistěhovalců do vzdělávacího systému z roku 2007 a ve své vzdělávací a kulturní politice na léta 2009-2011.

ZÁVĚRY

Možnosti vzdělávání žáků-přistěhovalců v jejich mateřském jazyce jsou rozmanité, ale ne vždy jsou přímo připraveny pouze pro tyto děti. Některé země si zvolily kombinaci různých přístupů: výuku žáků-přistěhovalců organizovanou v rámci dvoustranných dohod i organizovanou a hrazenou vlastním vzdělávacím systémem (Slovinsko), nebo výuku žáků-přistěhovalců spolu s užší vazbou mezi výukou cizích jazyků a jazykem, jimž hovoří přistěhovalecká komunita v dané zemi (Estonsko a Francie). Výuka mateřského jazyka pro žáky přistěhovalce je častěji nabízena na úrovni povinného vzdělávání než na úrovni vyššího sekundárního vzdělávání. A konečně, v různých zemích může být výuka mateřského jazyka poskytována mimo školský rámec, dobrovolnými nebo soukromými iniciativami, například i samotnými přistěhovaleckými komunitami. Zpravidla neexistuje žádná systematická vazba mezi národním profilem přistěhovalců ⁽¹⁰⁾ a postupy přijatými pro výuku mateřského jazyka. Jako důkaz lze uvést tři příklady.

V první řadě země jako Belgie, Německo, Francie, Lucembursko, Nizozemsko a Spojené království mají dlouhou historii přistěhovalectví spojenou s koloniální minulostí, s jejich průmyslovým charakterem nebo s obojím (Eurydice 2004, česky 2005). A proto jsou postupy pro výuku mateřského jazyka přijaté v každé této zemi odlišné. První čtyři uvedené země šly cestou dvoustranných dohod, které v případě Francie, doprovázela strategie postupného nahrazování některých hodin v jazyce a kultuře původu cíleně určené žákům-přistěhovalcům výukou cizích jazyků pro všechny žáky. Nizozemsko, které v minulosti rovněž poskytovalo výuku v jazyce a kultuře původu určenou žákům-přistěhovalcům, se před několika málo lety rozhodlo dát namísto toho přednost vzdělávání žáků-přistěhovalců v jazyce výuky. A konečně Spojené království nikdy nenabízelo výuku mateřského jazyka dětem přistěhovalců v rámci vzdělávacího programu, ale Anglie a Wales nyní daly školám možnost rozšířit nabídku výuky cizích jazyků.

Druhá skupina zemí, Estonsko, Lotyšsko a Litva, která má ode dne své nezávislosti velmi nízkou úroveň přistěhovalectví, si pro národní menšiny usazené na svém území vytvořila bilingvální vzdělávací systémy, jež mohou rovněž využívat žáci-přistěhovalci. Nicméně tyto země nepřijaly stejnou politiku pro výuku jazyků původu. Estonsko a Litva vydaly nařízení, která zdůrazňují význam výuky mateřského jazyka pro žáky-přistěhovalce, zatímco v Lotyšsku legislativa neobsahuje žádná opatření tohoto typu pro žáky, které národní legislativa definuje jako přistěhovalce.

Konečně, země, kde je výuka mateřského jazyka někdy zařazena do běžného obsahu vzdělání, se mezi sebou liší co do historie i rozsahu přistěhovalectví.

Národní strategie, které oceňují jazykovou a kulturní rozmanitost ve školském systému, existují jak v zemích, kde je přistěhovalectví relativně nedávným rysem, tak v zemích, kde je přistěhovalectví dáno spíše historicky, ba i v zemích, kde je podíl přistěhovalců ve školské populaci nerovnoměrný.

Lze tedy shrnout, že opatření na podporu výuky mateřského jazyka žáků-přistěhovalců přijala velká většina zemí, ale některé z nich upozorňují, že zavádění takových opatření může brzdit jejich závislost na dostupných lidských zdrojích.

⁽¹⁰⁾ Viz k tématu EUMC, ibid.

GLOSÁŘ

Kódy zemí

EU-27	Evropská unie
BE	Belgie
BE fr	Belgie – Francouzské společenství
BE de	Belgie – Německy mluvící společenství
BE nl	Belgie – Vlámské společenství
BG	Bulharsko
CZ	Česká republika
DK	Dánsko
DE	Německo
EE	Estonsko
EL	Řecko
ES	Španělsko
FR	Francie
IE	Irsko
IT	Itálie
CY	Kypr
LV	Lotyšsko
LT	Litva
LU	Lucembursko
HU	Maďarsko
MT	Malta

NL	Nizozemsko
AT	Rakousko
PL	Polsko
PT	Portugalsko
RO	Rumunsko
SI	Slovinsko
SK	Slovensko
FI	Finsko
SE	Švédsko
UK	Spojené Království
UK-ENG	Anglie
UK-WLS	Wales
UK-NIR	Severní Irsko
UK-SCT	Skotsko
Země ESVO/EHP	Tři země Evropského sdružení volného obchodu, které jsou členy Evropského hospodářského prostoru
IS	Island
LI	Lichtenštejnsko
NO	Norsko

Statistické kódy

: Údaje nejsou k dispozici

Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání (ISCED 1997)

Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání (ISCED) je vhodným nástrojem pro sestavování mezinárodních statistik v oblasti vzdělávání. Zahrnuje dvě proměnné pro dvojné třídění: stupně a obory vzdělávání. K těmto základním hlediskům přistupují hlediska doplňková, a to všeobecně vzdělávací/odborné/předprofesní zaměření a orientace na další stupeň vzdělávání nebo na pracovní trh. Současná verze, ISCED 97 ⁽¹¹⁾ rozlišuje sedm úrovní vzdělávání (ISCED 0 až ISCED 6). ISCED vychází na základě empirických poznatků z předpokladu, že existuje několik hledisek, která umožňují přiřadit vzdělávací programy na jednotlivé úrovně vzdělávání. V závislosti na dané úrovni a typu vzdělávání je nutné stanovit hierarchii hlavních a vedlejších hledisek (typické kvalifikační předpoklady pro vstup na danou úroveň, minimální požadavky podmiňující vstup, minimální věk, kvalifikace pedagogů atd.). Rozlišují se tyto úrovně:

- ISCED 0: Preprimární vzdělávání
- ISCED 1: Primární vzdělávání
- ISCED 2: Nižší sekundární vzdělávání
- ISCED 3: Vyšší sekundární vzdělávání
- ISCED 4: Vzdělávání navazující na sekundární, které není součástí terciárního vzdělávání
- ISCED 5: Terciární vzdělávání (první stupeň)
- ISCED 6: Terciární vzdělávání (druhý stupeň)

Publikace zahrnuje pouze úrovně ISCED 0 až ISCED 3. Podrobný popis následuje:

ISCED 0: Preprimární vzdělávání

Preprimární vzdělávání je vymezeno jako první stupeň organizované výuky. Probíhá ve školách či střediscích a je určeno pro děti ve věku minimálně tří let.

ISCED 1: Primární vzdělávání

Vzdělávání této úrovně se zahajuje mezi čtvrtým až sedmým rokem života dítěte, je ve všech zemích povinné a zpravidla trvá pět až šest let.

ISCED 2: Nižší sekundární vzdělávání

Navazuje na základní vzdělávací programy předchozí úrovně, i když se výuka obvykle již více zaměřuje na jednotlivé vyučovací předměty. Završení této úrovně se obvykle kryje s koncem povinného vzdělávání.

ISCED 3: Vyšší sekundární vzdělávání

Tato úroveň většinou začíná na konci povinného vzdělávání. Žáci na tuto úroveň vstupují zpravidla ve věku 15 nebo 16 let. Obvykle musí mít určité vstupní kvalifikační předpoklady (dokončené povinné vzdělání) a vyhovět dalším minimálním vstupním požadavkům. Výuka je často více zaměřena na jednotlivé vyučovací předměty, než je tomu na úrovni ISCED 2. Vzdělávání na úrovni ISCED 3 obvykle trvá od dvou do pěti let.

⁽¹¹⁾ <http://unesco.stat.unesco.org/en/pub/pub0.htm>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr.1.1: Opatření podporující komunikaci mezi školami a rodinami přistěhovalců, všeobecné vzdělávání (ISCED 0-3), 2007/08	7
Obr. 1.2: Orgány, které vydávají písemné informace o školském systému v jazyce původu rodin přistěhovalců, všeobecné vzdělávání (ISCED 0-3), 2007/08	9
Obr. 1.3: Využívání služeb tlumočnicků pro rodiny žáků-přistěhovalců, všeobecné vzdělávání (ISCED 1-3), 2007/08	11
Obr. 1.4: Pracovníci nebo místní oddělení odpovídající za přijímání a vedení žáků-přistěhovalců, všeobecné vzdělávání (ISCED 1-3), 2007/08	14
Obr. 2.1: Pedagogická opatření pro výuku jazyka původu žáků-přistěhovalců, všeobecné vzdělávání (ISCED 1–3), 2007/08	20
Obr. 2.2: Nabídka výuky mateřského jazyka pro žáky-přistěhovalce, všeobecné vzdělávání (ISCED 1-3), 2007/08	22
Obr. 2.3: Země, jež podepsaly dvoustranné dohody o výuce mateřského jazyka pro žáky-přistěhovalce všeobecné vzdělávání (ISCED 1–3), 2007/08	23

**VÝKONNÁ AGENTURA
PRO VZDĚLÁVÁNÍ, KULTURU A AUDIOVIZUÁLNÍ OBLAST**

P9 EURYDICE

Avenue du Bourget 1 (BOU2)
B-1140 Brussels
(<http://www.eurydice.org>)

Odpovědná redaktorka

Arlette Delhaxhe

Autorka

Isabelle De Coster

Překlad do češtiny

Stanislava Brožová

Redakce českého překladu

Helena Pavlíková, Květa Goulliová

Design a grafika

Patrice Brel

Koordinátorka výroby

Gisèle De Lel

NÁRODNÍ ODDĚLENÍ EURYDICE

BELGIQUE / BELGIË

Unité francophone d'Eurydice
Ministère de la Communauté française
Direction des Relations internationales
Boulevard Léopold II, 44 – Bureau 6A/002
1080 Bruxelles
Příspěvek oddělení: společná odpovědnost; Christelle
Ladavid (*Direction générale de l'enseignement obligatoire*
(Generální ředitelství pro povinné vzdělávání))

Eurydice Vlaanderen / Internationale Projecten
Ministerie Onderwijs en Vorming
Hendrik Consciencegebouw 7C10
Koning Albert II – laan 15
1210 Brussel
Příspěvek oddělení: Chris Deloof (Odbor základního a
zájmového uměleckého vzdělávání), Frederic Roekens
(Odbor sekundárního vzdělávání a vzdělávání dospělých)

Eurydice-Informationsstelle der Deutschsprachigen
Gemeinschaft
Agentur für Europäische Bildungsprogramme VoG
Gospertstrasse 1
4700 Eupen
Příspěvek oddělení: Leonhard Schiffers (odborník)

BULGARIA

Eurydice Unit
European Integration and International Organisations
Division
European Integration and International Cooperation
Department
Ministry of Education and Science
15, Graf Ignatiev Str.
1000 Sofia
Příspěvek oddělení: společná odpovědnost

ČESKÁ REPUBLIKA

Eurydice Unit
Institute for Information on Education
Senovážné nám. 26
P.O. Box č.1
110 06 Praha 1
Příspěvek oddělení: Helena Pavlíková

DANMARK

Eurydice Unit
CIRIUS
Fiolstræde 44
1171 København K
Příspěvek oddělení: Lise Andersen, Anders Vrangbæk Riis,
Anette Muus

DEUTSCHLAND

Eurydice-Informationsstelle des Bundes
EU-Büro des Bundesministeriums für Bildung und Forschung
(BMBF) / PT-DLR
Carnotstr. 5
10587 Berlin

Eurydice-Informationsstelle der Länder im Sekretariat der
Kultusministerkonferenz
Lennéstrasse 6
53113 Bonn
Příspěvek oddělení: Brigitte Lohmar

EESTI

Eurydice Unit
SA Archimedes
Koidula 13A
10125 Tallinn
Příspěvek oddělení: Maie Soll (Poradce, Ministerstvo
školské a výzkumu)

ÉIRE / IRELAND

Eurydice Unit
Department of Education and Science
International Section
Marlborough Street
Dublin 1
Příspěvek oddělení: společná odpovědnost

ELLÁDA

Eurydice Unit
Ministry of National Education and Religious Affairs
Directorate of European Union
Section C 'Eurydice'
37 Andrea Papandreou Str. (Office 2168)
15180 Maroussi (Attiki)
Příspěvek oddělení: Athina Plessa-Papadaki (Ředitelka pro
záležitosti Evropské unie) a Anastasia Kostakis (Eurydice)

ESPAÑA

Unidad Española de Eurydice
CIDE – Centro de Investigación y Documentación Educativa
(MEPSYD)
c/General Orta 55
28006 Madrid
Příspěvek oddělení: Flora Gil Traver, Antonia Parras
Laguna, Fátima Rodríguez Gómez, Patricia Vale-
Vasconcelos Cerveira

FRANCE

Unité française d'Eurydice
 Ministère de l'Enseignement supérieur et de la Recherche
 Direction de l'évaluation, de la prospective et de la performance
 Mission aux relations européennes et internationales
 61-65, rue Dutot
 75732 Paris Cedex 15
 Contribution of the Unit: Thierry Damour ve spolupráci s *direction générale de l'enseignement scolaire* (Ministerstvo národního školství)

ÍSLAND

Eurydice Unit
 Ministry of Education, Science and Culture
 Office of Evaluation and Analysis
 Sölvhólgötu 4
 150 Reykjavík
 Příspěvek oddělení: Védís Grönvold

ITALIA

Unità italiana di Eurydice
 Agenzia Nazionale per lo Sviluppo dell'Autonomia Scolastica (ex INDIRE)
 Ministero della Pubblica Istruzione
 Ministero dell'Università e della Ricerca
 Palazzo Gerini
 Via Buonarroti 10
 50122 Firenze
 Příspěvek oddělení: Antonella Turchi

KYPROS

Eurydice Unit
 Ministry of Education and Culture
 Kimonos and Thoukydidou
 1434 Nicosia
 Příspěvek oddělení: Christiana Haperi; interní odbornice: George Dionyssiou (Odbor všeobecného sekundárního vzdělávání), Andreas Tsiakkiros (Odbor primárního vzdělávání), Ministerstvo školství a kultury

LATVIJA

Eurydice Unit
 LLP National Agency – Academic Programme Agency
 Blaumaņa iela 22
 1011 Rīga
 Příspěvek oddělení: Kristīne Neimane

LIECHTENSTEIN

Informationsstelle Eurydice
 Schulamt
 Austrasse 79
 9490 Vaduz
 Příspěvek oddělení: společná odpovědnost

LIETUVA

Eurydice Unit
 Ministry of Education and Science
 A. Volano g. 2/7
 01516 Vilnius
 Příspěvek oddělení: Danutė Kolesnikova

LUXEMBOURG

Unité d'Eurydice
 Ministère de l'Éducation nationale et de la Formation professionnelle (MENFP)
 29, Rue Aldringen
 2926 Luxembourg
 Příspěvek oddělení: Marguerite Krier, Mike Engel

MAGYARORSZÁG

Eurydice Unit
 Ministry of Education and Culture
 Szalay u. 10-14
 1055 Budapest
 Příspěvek oddělení: Katalin Zoltán (koordinace); odborník: András Forgács

MALTA

Eurydice Unit
 Directorate for Quality and Standards in Education
 Ministry of Education, Culture, Youth and Sport
 Great Siege Rd
 Floriana VLT 2000
 Příspěvek oddělení: Raymond Camilleri (koordinace); odbornice: Josephine Vassallo (Náměstkyně ředitele, Ředitelství pro kvalitu a standardy vzdělávání)

NEDERLAND

Eurydice Nederland
 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
 Directie Internationaal Beleid
 IPC 2300 / Kamer 08.047
 Postbus 16375
 2500 BJ Den Haag
 Příspěvek oddělení: Chiara Wooning; Peter Winia (Odbor primárního vzdělávání, Ministerstvo školství, kultury a vědy)

NORGE

Eurydice Unit
Ministry of Education and Research
Department of Policy Analysis, Lifelong Learning and
International Affairs
Akersgaten 44
0032 Oslo
Příspěvek oddělení: společná odpovědnost

ÖSTERREICH

Eurydice-Informationsstelle
Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur – I/6b
Minoritenplatz 5
1014 Wien
Příspěvek oddělení: odbornice: Elfie Fleck (Spolkové
ministerstvo pro vzdělávání, vědu a kulturu)

POLSKA

Eurydice Unit
Foundation for the Development of the Education System
LLP Agency
Mokotowska 43
00-551 Warsaw
Příspěvek oddělení: Magdalena Górowska-Fells, Beata
Platos; odbornice: Barbara Skaczowska (Ministerstvo
národního školství)

PORTUGAL

Unidade Portuguesa da Rede Eurydice (UPRE)
Ministério da Educação
Gabinete de Estatística e Planeamento da Educação
(GEPE)
Av. 24 de Julho, 134 – 4.º
1399-54 Lisboa
Příspěvek oddělení: Rosa Fernandes; odbornice: Lina
Varela (Generální ředitelství pro inovace a rozvoj kurikula)

ROMÂNIA

Eurydice Unit
National Agency for Community Programmes in the Field of
Education and Vocational Training
Calea Serban Voda, no. 133, 3rd floor
Sector 4
040205 Bucharest

SLOVENIJA

Eurydice Unit
Ministry of Education and Sport
Office for Development of Education (ODE)
Masarykova 16/V
1000 Ljubljana
Příspěvek oddělení: Tatjana Plevnik; externí odbornice:
Dragica Motik (Národní vzdělávací ústav)

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Eurydice Unit
Slovak Academic Association for International Cooperation
Staré grundy 52
842 44 Bratislava
Příspěvek oddělení: společná odpovědnost ve spolupráci s
externí odbornicí Gabrielou Aichovou

SUOMI / FINLAND

Eurydice Finland
Finnish National Board of Education
P.O. Box 380
00531 Helsinki
Příspěvek oddělení: společná odpovědnost

SVERIGE

Eurydice Unit
Ministry of Education and Research
103 33 Stockholm
Příspěvek oddělení: společná odpovědnost

TÜRKIYE

Eurydice Unit
MEB, Strateji Geliştirme Başkanlığı (SGB)
Eurydice Birimi Merkez Bina Giriş
Kat B-Blok NO 1 Kizilay
06100 Ankara

UNITED KINGDOM

Eurydice Unit for England, Wales and Northern Ireland
National Foundation for Educational Research (NFER)
The Mere, Upton Park
Slough SL1 2DQ
Příspěvek oddělení: Sigrid Boyd

Eurydice Unit Scotland
International Team
Schools Directorate
2B South
Victoria Quay
Edinburgh
EH6 6QQ
Příspěvek oddělení: Eurydice a pracovníci Skotského
správního orgánu

EACEA; Eurydice

Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě: Opatření na podporu komunikace s rodinami přistěhovalců a výuky jazyka původu pro děti přistěhovalců

Brusel: Eurydice

2010 – 38 p.

Deskriptory: migrant, přistěhovalec, integrace studentů, vztah rodič-škola, informace pro rodiče, mediátor, výuka mateřského jazyka, kulturní identita, primární vzdělávání, nižší sekundární, srovnávací analýza, ESVO, Evropská unie

